

70.

IV

Na osnovu člana 16., stav (9) Zakona o obrazovanju odraslih („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 5/14 i 13/18) i Zaključka Vlade Zeničko-dobojskog kantona broj: 02-38-14397/18 od 20.09.2018. godine o utvrđivanju posebnog interesa Zeničko-dobojskog kantona za donošenje javno važećeg programa andragoškog osposobljavanja za rad u ustanovama za obrazovanje odraslih, Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport donosi:

Javno važeći program andragoškog osposobljavanja/usavršavanja

„Curriculum globALE- Andragoška obuka“

I

Zakonom o obrazovanju odraslih ustanovljena je obaveza andragoškog osposobljavanja/usavršavanja andragoških uposlenika, te Ministarstvo donosi, kao javno važeći program, neformalni program „Curriculum globALE – Andragoška obuka“, jer je interes Zeničko-dobojskog kantona osiguranje kvaliteta programa i njegove realizacije, ali i osiguranje primjene stečenih kompetencija u procesu provođenja programa obrazovanja odraslih.

II

Ovim programom utvrđen je naziv programa, ciljevi programa, znanja, vještine i sposobnosti koje se stiču završetkom programa, okvirni program po modulima, definirano je ko može izvoditi program, trajanje cjelokupnog programa i način provjere stečenih znanja, vještina i sposobnosti, te vrsta i uvjeti izdavanja javne isprave polaznicima programa.

III

Program je namijenjen za uposlenike u ustanovama za obrazovanje odraslih koji realiziraju formalne programe obrazovanja za koje nadležna institucija procijeni da trebaju imati razvijene napredne andragoške kompetencije, odnosno koji realiziraju programe obrazovanja odraslih sa minimalno 70% nastavne norme tokom godine. Preporučeno je da program pohađaju i druge osobe koje, bez obzira na procenat angažiranosti, provode različite programe formalnog i neformalnog obrazovanja (kurseve, seminare, radionice, ...)

Ukupno trajanje programa je 660 sati, a način izvođenja programa: je kroz redovnu, instruktivno-konsultativnu, dopisno-konsultativnu nastavu i praktičan rad. Pored pet ključnih modula, program može biti obogaćen i izbornim modulima. Odnos između pet ključnih modula s jedne strane i izbornih modula s druge strane je 70 : 30, što znači oko 462 sata vremena koje polaznici provode na učenju odnosi se na sadržaj u vezi s pet tematskih ključnih modula, dok je oko 198 sati posvećeno individualno izabranim temama i predmetima u vezi s izbornim modulima. Kada su u pitanju oblici učenja, Curriculum globALE obuhvata:

- sekvence nastave unutar svakog modula
- individualno samostalno učenje polaznika unutar svakog modula
- praćeni praktični rad – polaznici primjenjuju i razmišljaju o onome što su naučili u stvarnim radnim uslovima; treneri pružaju mentorstvo i usmjeravanje.

Trener je podrška koja ih usmjerava i ima ulogu mentora za vrijeme tog procesa.

V

Danom donošenja ovog programa, svi realizatori andragoških obuka su dužni primjenjivati ili „Osnovnu andragošku obuku“ ili ovaj program da bi se smatralo da su polaznici ispunili uvjet iz člana 29. Zakona o obrazovanju odraslih („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 5/14 i 13/18).

Ukoliko su polaznici ovog programa prethodno završili „Osnovnu andragošku obuku“ može im se srazmjerno skratiti trajanje obuke definirane ovom obukom.

VI

Ovaj program stupa na snagu danom donošenja i bit će objavljen u „Službenim novinama Zeničko-dobojskog kantona“.

Broj: 10-38-18640/18
Datum: 09.01.2019. godine
Zenica

MINISTAR
Mensur Sinanović, s.r.

| | | |
|--|---|---|
| <p>Bosna i Hercegovina Federacija Bosne i Hercegovine ZENIČKO-DOBOJSKI KANTON</p> <hr/> <p>MINISTARSTVO ZA OBRAZOVANJE, NAUKU, KULTURU I SPORT</p> |  | <p>Bosnia and Herzegovina Federation of Bosnia and Herzegovina ZENICA-DOBOJ CANTON</p> <hr/> <p>MINISTRY OF EDUCATION, SCIENCE, CULTURE & SPORT</p> |
|--|---|---|

Javno važeći program obrazovanja odraslih
„Curriculum globALE – Andragoška obuka“
(Program osposobljavanja/usavršavanja andragoških uposlenika)

Zenica, januar 2019. godine

Naziv programa: „Curriculum globALE – Andragoška obuka“ - Javno važeći program andragoškog osposobljavanja / usavršavanja

Cilj(evi) programa: Razvijanje andragoških kompetencija potrebnih za realizaciju programa obrazovanja odraslih.

Trajanje programa: Ukupno trajanje programa je 660 sati (25 ECTS kredita).

Znanja, vještine i sposobnosti koje se stiču programom: Program je osmišljen tako da razvija napredne kompetencije za rad sa odraslim polaznicima. Podrazumijeva interaktivnu obradu tematskih jedinica – Modul 0: Uvod - Informacije o *Curriculumu globALEu*, Informacije o obuci, Informacije o instituciji koja vrši obuku, Informacije o polaznicima i očekivanja od njih, *Curriculum GlobALE* – očekivanja od polaznika), OBAVEZNI MODULI: Modul 1: Ka obrazovanju odraslih (Razumijevanje različitosti u obrazovanju odraslih, Obrazovanje odraslih u nacionalnom i globalnom kontekstu, Obrazovanje odraslih kao profesija i uloga nastavnika za odrasle u smislu *Curriculumu globALEa*), Modul 2: Učenje i poučavanje odraslih (Teorije i razlozi učenja, Didaktička aktivnosti u obrazovanju odraslih, Vrste znanja, Učenje odraslih), Modul 3: Komunikacija i grupna dinamika u obrazovanju odraslih (Komunikacija u obrazovanju odraslih, Grupna dinamika u obrazovanju odraslih), Modul 4: Metoda obrazovanja odraslih (Integracija metoda u predavanjima, Pregled metoda), Modul 5: Planiranje, organizacija i evaluacija u obrazovanju odraslih (Faze profesionalnog ciklusa aktivnosti nastavnika za odrasle, Potrebe ocjenjivanja, Planiranje, Organizacija, Evaluacija, Osiguranje kvaliteta), IZBORNI MODULI: Regionalno-geografski (Specifično za ciljne grupe, Specifično za predmet, Specifično za situaciju, Specifično za regulaciju). Pored pet ključnih modula, program može biti obogaćen i izbornim modulima. Odnos između pet ključnih modula s jedne strane i izbornih modula s druge strane je 70 : 30, što znači oko 462 sata vremena koje polaznici provode na učenju odnosi se na sadržaj u vezi s pet tematskih ključnih modula, dok je oko 198 sati posvećeno individualno izabranim temama i predmetima u vezi s izbornim modulima. Da bi bili sigurni da su neophodne vještine stečene, polaznici moraju da pokažu:

- a) sposobnost da osmisle kurs po svom izboru u skladu s potrebama i zahtjevima polaznika s kojima rade;
- b) sposobnost da izvedu neki oblik obrazovnog rada ili edukacijsku sekvencu u skladu s principima grupne dinamike, psihologije poučavanja odraslih itd.

Obje sposobnosti mogu procijeniti treneri koji su zaduženi za implementaciju *Curriculumu globALEa* tako što će proći kroz plan treninga i druge dokumente i posmatrati sekvencu koju implementira polaznik.

Način izvođenja programa: Redovna, instruktivno-konsultativa, dopisno-konsultativna nastava i praktičan rad. Kada su u pitanju oblici učenja, Curriculum globALE obuhvata:

- sekvence nastave unutar svakog modula

- individualno samostalno učenje polaznika unutar svakog modula

- praćeni praktični rad – polaznici primjenjuju i razmišljaju o onome što su naučili u stvarnim radnim uslovima; treneri pružaju mentorstvo i usmjeravanje.

Trener je podrška koja ih usmjerava i ima ulogu mentora za vrijeme tog procesa.

Način provjere ishoda učenja: Testovi znanja na kraju modula i završni ispit na kraju obuke

Vrsta javne isprave: Po završetku programa i zadovoljavanja svih kriterija polaznicima će biti izdato javno važeće uvjerenje o andragoškoj osposobljenosti/usavršavanju – napredni nivo.

Mogućnosti daljeg napredovanja i usavršavanja: Uposlenici u obrazovanju odraslih imaju obavezu kontinuiranog andragoškog usavršavanja. Svršenima ovog programa preporučuje se kontinuirano unapređivanje kompetencija za rad sa odraslim polaznicima.

Uvjeti za upis/pohađanje programa: Program je namijenjen za uposlenike u ustanovama za obrazovanje odraslih koji realiziraju formalne programe obrazovanja za koje nadležna institucija procijeni da trebaju imati razvijene napredne andragoške kompetencije, odnosno koji realiziraju programe obrazovanja odraslih sa minimalno 70% nastavne norme tokom godine. Preporučeno je da program pohađaju i druge osobe koje, bez obzira na procenat angažiranosti, provode različite programe formalnog i neformalnog obrazovanja (kurseve, seminare, radionice, ...)

Realizatori obuke: Obuku mogu realizirati osobe sa dokazanim andragoškim kompetencijama i iskustvom u realizaciji različitih programa obrazovanja odraslih od najmanje pet godina.

A. Uvod u Curriculum globALE

Ovaj program je nastao zahvaljujući podršci DVV International – Ureda za Bosnu i Hercegovinu, i u stvari je preuzeti Program Curriculum GlobALE (globalni kurikulum za učenje i obrazovanje odraslih) razvijen od strane Njemačkog instituta za obrazovanje odraslih (DIE) i DVV International, Instituta za međunarodnu saradnju Njemačkog saveza visokih narodnih škola, 2013. godine. Dijelovi ovog programa su testirani i na području Bosne i Hercegovine posredstvom DVV International – Ureda za Bosnu i Hercegovinu, a originalni Program se ustupa bez naknade svim zainteresiranim obrazovnim vlastima i dostupan je na stranici <http://www.dvv-international.ba/bs/materijali/curriculum-globale/>.

1. Osnovni izvori

Curriculum globALE počiva na tri glavna stuba:

- a) postojeći programi treninga trenera (ToT) iz konteksta projektnog rada DVV Internationala
- b) postojeći nacionalni sistemi kvalifikacija i standardi za nastavnike za odrasle
- c) transnacionalni standardi kompetencija za nastavnike za odrasle koji su sastavljeni u okviru europskih projekata.

a) Programi iz projektnog rada DVV Internationala

Programi za trening trenera koji su posebno razvijani za različita područja primjene koriste se godinama u okviru projektnog rada DVV Internationala. Neki od tih materijala imaju transnacionalni, regionalni karakter, npr. u azijskom ili afričkom kontekstu, drugi se odnose na pojedinačne zemlje. Svi programi razvijeni su saradnjom između predstavnika DVV Internationala i lokalnih učesnika, pri čemu su dovođeni i dodatni stručnjaci iz međunarodnih mreža DVV Internationala gde je to bilo potrebno.

b) Nacionalni sistemi kvalifikacija i standardi

Kao što pokazuju izvještaji sa CONFINTEA-e VI, programi profesionalizacije za (buduće) nastavnike za odrasle postoje u mnogim zemljama. Oni se znatno razlikuju u pogledu svog obima, raspona tema, nivoa kvalifikacija i stepena formalizacije. Raspon se kreće od višegodišnjih univerzitetskih studija s diplomom do jednodnevnih obrazovnih kurseva sa širokim obimom posebnih tema.

c) Transnacionalni standardi kompetencija iz EU projekata

Treći stub koji predstavlja osnovu za *Curriculum globALE* jeste serija europskih studija i projekata koji su se bavili profilima kompetencija nastavnika za odrasle tokom posljednjih nekoliko godina. Dio tih projekata bavio se istraživačkim problemom određivanja (ključnih) kompetencija koje bi trebalo da se zahtijevaju od nastavnika za odrasle. Drugi projekti posvećeni su razvoju posebnih portfolio alata za nastavnike za odrasle pomoću kojih bi se bilježile postojeće kompetencije, određivale potrebe za daljim razvojem kompetencija i ciljano planiralo dalje profesionalno usavršavanje. Zbog njihovog transnacionalnog fokusa i cilja postavljanja standarda, ovi projekti i dobijeni profili kompetencija bili su od naročitog značaja za razvoj globalnog kurikuluma.

2. Procedura za razvoj kurikuluma

Razvoj *Curriculuma globALEa* izveden je u nekoliko koraka:

- Postojeći programi obuke sistematski su analizirani u vezi s temom i sadržajem, naročito kada su u pitanju ciljani rezultati učenja i kompetencije.
- Na osnovu toga, identifikovana su preliminarna osnovna tematska područja ciljanog kurikuluma koja bi morala da se obrade u odvojenom modulu.

- Razvoj pojedinačnih modula, zajedno sa formulacijom ciljeva, kompetencija i tematskih područja učenja, izveden je kao proces u više koraka. Koraci individualnog razvoja više puta su upoređivani s prethodno pomenutim nacionalnim i europskim referentnim modelima. Na taj način se osigurava mogućnost da se kurikulum poveže s postojećim međunarodnim standardima.
- Kao dodatak poređenju s postojećim modelima, za vrijeme razvojne faze projektna grupa je od pojedinih kolega i stručnjaka dobila i povratnu informaciju o međuverzijama. Ta povratna informacija uzeta je u razmatranje u daljem razvoju kurikuluma. Tokom razvojnog procesa, struktura i koncept su mijenjani ili doradivani nekoliko puta.
- Krajem 2012. godine na radionici sa stručnjacima iz područja nauke i prakse obrazovanja odraslih raspravljalo se o prvoj verziji cijelog kurikuluma i odobrena je prva verzija cijelog kurikuluma.

3. Specifičnosti projekta za razvoj kurikuluma

Priča o specifičnosti obrazovanja/obuke nastavnika u obrazovanju odraslih pokrenuta je više puta u međunarodnim profesionalnim krugovima, uključujući i CONFINTEA-u VI u Belemu. Iz globalne perspektive, profesionalne uloge nastavnika za odrasle pokrivaju zaista širok spektar. Postoje vrlo različita mišljenja o tome koje bi zadatke trebalo da obavlja nastavnik za odrasle i koje kvalifikacije su za to potrebne. U nekim zemljama, nastavnici za odrasle mogu jednostavno biti osobe čija je glavna kvalifikacija činjenica da znaju čitati i pisati, kombinovana sa sposobnošću da uče druge tim vještinama. Samo u nekoliko slučajeva zahtijeva se poseban oblik pripreme za obavljanje tog nastavničkog zadatka. U mnogim zemljama pružanje informacija posmatra se kao glavni zadatak nastavnika za odrasle, drugim riječima, vrlo slično tradicionalnom konceptu nastavnika. Kao kontrast tome, u nekim drugim zemljama može se sresti jasna promjena u ulozi nastavnika za odrasle prema funkcijama usmjeravanja, podrške i omogućavanja. Trener, facilitator, moderator, savjetnik i vodič nazivi su uloga nastavnika za odrasle prema kojima je vidljiva ta promjena. Sve više susrećemo te nazive pored klasičnih termina kao što su trener (za odrasle) i nastavnik (za odrasle). Nekolicina ovih termina više naglašava funkciju pružanja informacija i kompetencija, sposobnosti i vještine koje treba postići. Drugi više naglašavaju funkcije podrške i omogućavanja kod nastavnika za odrasle u samorealizaciji i razvoju ličnosti polaznika.

Navedena promjena u fokusu, od funkcije pružanja informacija ka funkciji omogućavanja, ima posljedice po način na koji je obuka nastavnika za odrasle konceptualno osmišljena. Općeprihvaćeni koncept jeste da je glavni zadatak nastavnika za odrasle razvoj kritičkog razmišljanja (*reflexãocritica*) među učesnicima.

U mnogim zemljama u razvoju često se koristi termin *multiplikatori*. Ovaj termin govori mnogo više o organizaciji i strukturi obrazovanja odraslih nego o njegovom sadržaju i funkciji. Ovaj koncept može biti koristan jer se oslobađa povezanosti sa specifičnim sadržajima i uglavnom se fokusira na metode obrazovnog rada s odraslima.

Još jedna razlika nalazi se kod organizatora obrazovanja i u institucionalnim kontekstima obrazovanja odraslih. Uloga nastavnika za odrasle razlikuje se u zavisnosti od toga da li se radi u formalnom obrazovnom sistemu, u organizacijama kojima upravlja država, ili u sektoru građanskog društva gdje nevladine organizacije osmišljavaju obrazovne programe.

Ovaj kurikulum nije baziran na jednom od pomenutih koncepata uloga, već ih pokriva kao cjelinu u smislu njihovih zajedničkih ključnih karakteristika. U praksi, jasno razdvajanje navedenih uloga nije uvijek moguće i rezultat je često mješavina tih uloga. Ovaj kurikulum oslikava tu tendenciju. Zajedničke ključne karakteristike različitih uloga nalaze se u suštinskim kompetencijama koje bi nastavnici za odrasle trebalo da posjeduju, bez obzira na kulturni, institucionalni ili tematski kontekst njihovog rada. Ovaj kurikulum izgrađen je na skupu osnovnih kompetencija. Detaljnim opisom tih kompetencija podrazumijeva se određena ideja o ulozi nastavnika za odrasle, tj. kurikulum postavlja standard.

S obzirom na vrlo različite okvirne uslove za obrazovanje odraslih u različitim zemljama i regionima, ovaj standard se svjesno odnosi samo na izlazne faktore – kompetencije koje treba razviti i koje u kurikulumu nisu detaljno definisane u kontekstualnom smislu. Kada je riječ o ulaznim faktorima, tj. specifičnom sadržaju i primjerima, kada se primjenjuje program obuke, kurikulum nudi dovoljno prostora za inkorporaciju lokalnih, kulturnih i drugih specifičnih detalja u cjelokupni koncept. Varijabilni dijelovi kurikuluma doprinose tome.

Kao i kod samog obrazovanja odraslih, uloga nastavnika za odrasle zavisi od konteksta i od ekonomskih aspekata, društvenih faktora i noviteta na obrazovnom polju. To, dakle, stvara određena ograničenja za kurikulum čiji je cilj da bude primijenjen u svim zemljama, na svim područjima i nastavnim oblastima. S druge strane, svijest o neophodnosti profesionalizacije obrazovanja odraslih sada postoji širom svijeta u toj mjeri da Belemski okvir za akciju, u svom poglavlju o kvalitetu obrazovanja odraslih, izričito traži „unapređenje obuke, izgradnju kapaciteta, unapređenje uslova zaposlenja i profesionalizaciju nastavnika za odrasle. Ove globalne tendencije, kao i postojeći programi i posvećenost različitih aktera i organizacija poboljšanju kvaliteta obrazovanja odraslih putem profesionalizacije na ovom polju, formiraju osnovu za pokretanje ovog projekta razvoja globalnog kurikuluma. *Curriculum globALE* teži ka cilju podrške profesionalizaciji obrazovanja odraslih detaljnim opisom ključnih kompetencija kao referentnog okvira za kvalifikacije nastavnika za odrasle nezavisno od njihovog specifičnog polja rada. On je globalan ne samo u geografskom smislu već i u smislu da obuhvata trenere u stručnom obrazovanju, kao i nastavnike koji rade na opismenjavanju, nastavnike koji rade u državnim školama i angažovane aktiviste uključene u društvene pokrete koji rade i u području obrazovanja.

4. Okvir *Curriculum globALE*

Curriculum globALE prati pristup zasnovan na ljudskim pravima (HRBA)¹ u razvoju saradnje: „U HRBA pristupu, ljudska prava određuju vezu između pojedinaca i grupa s legitimnim zahtjevima (nosioca prava) s jedne strane i državnih i nedržavnih aktera s povezanim obavezama (nosioce obaveza) sa druge strane. On identifikuje nosioce prava (i njihova zvanična prava) i odgovarajuće nosioce obaveza (i njihove obaveze) i radi na jačanju mogućnosti nosilaca prava da ostvare svoja prava i nosilaca obaveza da ispune svoje obaveze.“² To podrazumijeva da obrazovanje nije usluga koja se nudi u zavisnosti od raspoloživosti, već je u pitanju garantovano pravo koje „nosioci obaveza“ moraju omogućiti.

Obrazovanje odraslih opisano je kao osnovno pravo u mnogo prilika, naročito unutar okvira Obrazovanja za sve (EFA)³ i dio je međunarodnog sporazuma o ekonomskim, društvenim i kulturnim pravima⁴.

„13(d) Osnovno obrazovanje će se podsticati ili pojačati koliko god je to moguće za one osobe koje nemaju ili nisu dovršile svoje osnovno obrazovanje.“

U suštini, obrazovanje odraslih jedan je od preduslova za ostvarenje prava na samorealizaciju i za realizaciju punih ličnih potencijala. U okviru *Curriculum globALE*, ova pretpostavka povezana je s konceptom kvaliteta.

5. Kvalitet obrazovanja

Da bi se osiguralo pravo na obrazovanje odraslih, tri grupe imaju različite odgovornosti:

Uloga države i građanskog društva

Kvalitet u sistematskom shvatanju obuhvata sve elemente u procesu učenja i naglašava vitalnu važnost kvalifikovanih facilitatora u procesima učenja. Kako bi ispunila svoju obavezu da osigura pravo na obrazovanje, država, zajedno s građanskim društvom, mora stvoriti odgovarajuće sisteme kojima će omogućiti pojedincima da se uključe u cjeloživotno učenje. Na srednjem nivou, kvalifikovano osoblje mora se obučiti i dobiti odgovarajuće radne uslove, uključujući i primanje prihvatljive naknade. Na lokalnom nivou, ustanove za obrazovanje odraslih moraju biti pristupačne i opremljene u skladu s potrebama polaznika. Ukratko, država i građansko društvo obezbjeđuju pozitivnu sredinu za podsticanje cjeloživotnog učenja za sve.

¹ *Human Rights-Based Approach*

² The Human Rights Based Approach to Development Cooperation Towards a Common Understanding Among UN Agencies (2004) http://www.undg.org/archive_docs/6959

The Human Rights Based Approach to Development Cooperation Towards a Common Understanding among UN.pdf

³ *Education for All*

⁴ *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*

Uloga nastavnika za odrasle

Prvi zaključak Ujedinjenih nacija zasnovan na HRBA jeste: „Ljudi se prepoznaju kao ključni akteri u svom ličnom razvoju, a ne pasivni primaoci robe i usluga.“ Kao posljedica toga, nastavnici za odrasle nastojat učesnicima omogućiti da preuzmu kontrolu nad ličnim interesima i dosegnu ono čemu teže. Koristeći svoje profesionalno znanje, oni će omogućiti učesnicima da preuzmu aktivnu ulogu u procesu učenja i, u zavisnosti od datih okolnosti, podržavat će ih dok se suočavaju s izazovima.

Uloga polaznika

Obrazovanje nije proizvod koji se konzumira, već proces čiji se dio postaje. Čak i ako je obezbijedena pozitivna sredina, čin učenja obavljaju polaznici, dakle oni dijele odgovornost za uspješan rezultat učenja. Ovo uključuje stavove, kompetencije i odnos prema učenju i ponašanje u samom procesu. Učešće je dvosmjernan proces koji će funkcionisati samo ako se iskoristi prilika da se to uradi.

Za učesnike ovo uključuje pravo i mogućnost da pokrenu oblike samoorganizovanog učenja, poput kružoka za učenje, ako je to potrebno.

Ove tri uloge upotpunjavaju jedna drugu da bi omogućile cjelovito učenje odraslih, njihove potrebe, očekivanja i iskustva koja treba da se razmijene među uključenim stranama, da bi se omogućilo da sistem cjeloživotnog učenja zaživi. *Curriculum globALE* nastoji da podrži nastavnike za odrasle u ispunjenju njihove uloge u najvećoj mogućoj mjeri.

6. Principi *Curriculum*a *globALE*a – usmjeren na kompetencije, na aktivnost, na polaznike i na održivost

Usmjeren na kompetencije

Kao što je navedeno, *Curriculum globALE* građen je na principu usmjerenosti na kompetencije. Samim tim se povezuje s tendencijama koje su dugo prisutne na polju obrazovanja, time što cilja da bude usmjeren na ishode učenja, u skladu s orijentacijom savremene obrazovne politike. Debata u vezi s profesionalizacijom i kvalitetom u stručnom usavršavanju također se sve više zasniva na ovoj logici.

Kompetencija je kompleksan koncept. Ovo je zajednički faktor u svim trenutnim definicijama termina kompetencije. Definicija OECD-a iz 2005. ovako sumira kompetenciju:

„Kompetencija je više od pukog znanja i vještina. Ona uključuje sposobnost rješavanja složenih zahtjeva, oslanjanje na psiho-socijalne resurse i njihovo korištenje (uključujući vještine i stavove) u određenom kontekstu.“ (OECD 2005).

U skladu s tim, kompetencije obuhvataju određeni broj individualnih elemenata (znanje, vještine, pogledi itd.) kao i sposobnosti da se oni povežu i primijene u skladu s određenom situacijom. Kompetencija u ovom smislu odnosi se na sposobnost da se djeluje u određenim kontekstima – npr. profesionalnom kontekstu nastavnika za odrasle.

Curriculum globALE usmjeren je na takvu sposobnost djelovanja, uzimajući u obzir prethodno pomenute elemente kompetencije u kurikulumu.

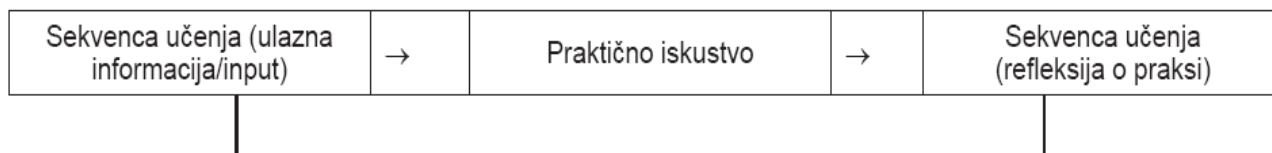
Kurikulum obezbjeđuje i razvoj kognitivnih sposobnosti i vještina, kao i sposobnosti za samoispitivanje, proučavanje svojih pogleda i vrijednosti, i rad na motivacijskim i emotivnim aspektima. Drugi ključni element kada je u pitanju osnovna svrha kurikuluma jeste razumijevanje šireg društvenog konteksta koji znatno oblikuje osnovne uslove za djelovanje svakog nastavnika za odrasle. Ovo uključuje ne samo političke i zakonske okvire zemlje ili područja već i povezane dominirajuće koncepte i poglede na obrazovanje odraslih, uključujući neiskazane, latentne poglede. Nerazumijevanje i predrasude koje postoje u društvu i kulturi kada su u pitanju učenje i obrazovanje odraslih predstavljaju faktor iz okruženja koji utiče na postupke nastavnika za odrasle. Svjesno razmišljanje o ovom aspektu, dakle, čini sastavni dio osnovnih vještina i kompetencija profesionalnih nastavnika za odrasle.

Usmjeren na aktivnost

Curriculum globALE obuhvata ne samo profesionalne već i lične i društvene vještine. Primjena znanja povezana je s načinom na koji nastavnici za odrasle rade s pojedinim polaznicima ili grupama polaznika. Također je povezana sa sposobnošću za cjeloživotno učenje. Kurikulum predstavlja mješavinu teorije i prakse. Otkrića naučnih teorija koje se odnose na proces učenja odraslih predstavljaju osnovu i važan su preduslov za praktične primjene i vježbe, kao i za refleksiju i razvoj s tendencijom uspostavljanja prakse refleksije. Imajući u vidu primjenu kurikuluma, povezivanje faza usvajanja teorijskog znanja s fazama praktičnih vježbi, isprobavanje i primjena neophodni su preduslovi.

Samo putem ovog oblika izlaganja bit će moguće ispuniti preduslove za nastavnika za odrasle koji je kompetentan i ponaša se profesionalno.

Idealan oblik primjene kurikuluma uključivao bi pravu profesionalnu praksu kao sastavni element. To bi zahtijevalo podjelu na sekvence učenja tokom dužeg perioda, s praktičnim fazama za polaznike između sekvenci učenja, tj. podijeljenih po modelu: ulazna informacija – praktično iskustvo – razmišljanja o praksi:



Kao rezultat toga, sljedeća faza ulazne informacije mogla bi da se nadogradi rezultatima refleksije o praksi, stvarajući tip procesa kružnog unapređivanja, kao što je prikazano strelicama u dijagramu.

Između modula, od polaznika se očekuje da primijene svoje novostečene uvide u osmišljavanju i implementaciji sesija učenja za odrasle (pogledati A.9). Trebalo bi ih podržati mentorstvom i ohrabrivati da zajedno razmišljaju o svojoj nastavničkoj praksi.

Usmjeren na polaznike

Usmjerenost na polaznike je središnji princip obrazovanja odraslih na kojem se zasniva i *Curriculum globALE*. Kurikulum omogućava mnogo slobode u vezi s praktičnim oblikom implementacije. Ovo se može koristiti da bi se sadržaj i metode prilagodili uslovima i potrebama učesnika, a primjenjuje se već kod modula koji čine obavezno jezgro. Još veće mogućnosti za fleksibilnost i individualno prilagođavanje ponuđene su varijabilnim dijelovima kurikuluma, koji mogu slobodno da se osmišljavaju u skladu s lokalnim potrebama, specifičnim za postizanje određenog cilja.

Orijentacija na polaznike također uključuje sljedeće aspekte: relevantnost za polaznike i vezu s realnošću sadržaja za učenje i metodom, razmatranje njihovog iskustva i postojećeg znanja, kao i veze između nastavnika i polaznika zasnovane na principima jednakosti i međusobnog poštovanja.

Za vrijeme perioda implementacije ovi principi zahtijevaju, između ostalog, konstruktivnu i motivirajuću komunikaciju, fleksibilnu organizaciju kursa i razne metode koje mogu uzeti u obzir različite potrebe i zahtjeve.

Održivost učenja

Obrazovanje i učenje odraslih trebali bi unaprijediti sposobnost učesnika da uspješno uče, tako da rezultati učenja duže traju i stvore osnovu za buduće učenje. Dakle, obrazovanje odraslih ima za zadatak ne samo da podučava sadržaj već i da pomaže polaznicima da razviju metaspoznavanje (sposobnost da se razmišlja o sopstvenom procesu učenja) i da im se predstave alati i tehnike neophodni za pomaganje u procesu samoorganizovanog učenja. Važan zadatak jeste da se poveća motivacija za stalno učenje, u kombinaciji s vještinama identifikacije, refleksije o sopstvenom procesu učenja i njegovom unapređivanju. To je također preduslov za sposobnost uspješnog primjenjivanja znanja i kompetencija u različitim situacijama i njihovog kombinovanja s novim znanjima i kompetencijama.

Učenje o tome kako učiti vještine i kako uspješno učiti neophodno je da bi se odrastao polaznik pretvorio u pojedinca koji je spreman i motivisan da cijelog života uči.

7. Transverzalna pitanja

Postoji nekoliko tema i principa koji bi mogli biti predmet fakultativnih modula, ali budući da su važeći na globalnom nivou, kao što je istaknuto u mnogim međunarodnim dokumentima, uključujući Belemski okvir za akciju, trebalo bi da se smatraju transverzalnim pitanjima (naprimjer kao dio društvene uloge nastavnika za odrasle, kao dio materijala za učenje, kao tema za grupne rasprave ili neke druge metode itd.). Ove teme/principi su:

- **Rodno osjetljiv pristup** u obrazovanju i učenju odraslih, koji bi trebalo da omogući učesnicima da uključe rodnu ravnopravnost i ključne elemente upravljanja različitostima u svoju obrazovnu praksu. Obuka bi trebalo da povećava rodnu svijest, kulturnu osjetljivost i otvorenost za različitost, kao i sposobnost rodno osjetljivog rada. Participacija, inkluzija i pravičnost, jačanje žena i drugih ranjivih grupa – to su stvari koje su ključne za profil jednog nastavnika za odrasle.
- **Održivi razvoj i klimatske promjene** tretiraju se u kontekstu ljudskih prava, naročito prava budućih generacija i odgovornosti prema njima i prema životnoj sredini. Obrazovanje za održivi razvoj je širi okvir obrazovanja koji traži integraciju vrijednosti, principa i praksi razvoja koje se tiču društvenih, ekonomskih, kulturnih i problema zaštite okoline s kojima se ljudi susreću u 21. stoljeću.
- Kao što je navedeno u Belemskom okviru za akciju, obrazovanje i učenje odraslih trebalo bi da doprinese **održivom razvoju, miru i demokratiji**. Dakle, implementacija kurikuluma zasniva se na vrijednostima emancipacije, humanizma i demokratije, razvijanju sposobnosti učesnika da rade na demokratski način, otvorenog uma, otvorenog razumijevanja drugih kultura i s razumijevanjem drugog i drugačijeg. Vizija „svijeta u kojem je nasilni konflikt zamijenjen dijalogom i kulturom mira zasnovanom na pravdi“ – kao što je opisano u Hamburškoj deklaraciji o učenju odraslih/CONFINTEA V⁵ – zahtijeva stvaranje takve atmosfere za vrijeme obuke i sposobnost da se učesnici inspirišu da rade na sličan način za vrijeme svoje prakse u obrazovanju odraslih.

8. Ključne karakteristike i varijabilni elementi

Globalni kurikulum za učenje i obrazovanje odraslih koji se može koristiti širom svijeta i prevazilaziti sve granice možda se čini kao nemoguć zadatak zbog ogromnih razlika između različitih društvenih i kulturnih konteksta. Ipak, začetnici kurikuluma vjeruju da je uloga nastavnika za odrasle, onako kako je zamišljena u *Curriculumu globALEu*, zasnovana na ključnim vrijednostima i principima koji važe u cijelom svijetu. Iz perspektive *Curriculumu globALEa*, faktori koji su zajednički za nastavnike za odrasle širom svijeta su:

- zadatak podrške procesu učenja odraslih
- zadatak promovisanja emancipacije i samoopredjeljenja odraslih polaznika
- prepoznavanje polaznika kao „odraslih“ osoba, dakle zrelih i odgovornih osoba koje odlučno određuju (zajedno s nastavnikom) sopstveni proces učenja.

Za *Curriculumu globALE* ovi principi čine nezamjenjivu osnovu. Kurikulum nudi dovoljan obim varijacija, što omogućava da se odgovori na različite potrebe pojedinačnih slučajeva. Postojeća raznovrsnost kultura i običaja kao i uslovi društvenog, političkog i ekonomskog okvira prepoznati su u konceptu *Curriculumu globALEa* i na prikladan način uzeti u obzir. Ovo je dijelom zahvaljujući obimu slobode za prilagođavanje *unutar* pet ključnih modula, a naročito u varijabilnom dijelu kurikuluma, koji će biti u potpunosti slobodno osmišljen i činit će 30 posto ukupnog kurikuluma (pogledati sljedeće poglavlje).

⁵ <http://www.unesco.org/education/uie/confintea/declaeng.htm>

Varijabilnost i sloboda prilagođavanja mogu se odnositi na vrlo različite aspekte:

- Regionalno-geografski aspekt, koji omogućava da se izraze lokalno specifične potrebe. Ono što čini lokalnu sredinu posebnom – bilo da je u pitanju specifičan običaj, teme značajne za lokalnu zajednicu ili posebni koncepti koji su važniji u pojedinim regionima ili zemljama, ili na pojedinim kontinentima – sve ovo se može uzeti u obzir.
- Aspekti koji su specifični za ciljnu grupu (ovdje se ciljna grupa odnosi na odrasle s kojima rade polaznici kursa u svojoj funkciji nastavnika za odrasle, bilo trenutno ili u nekom kasnijem trenutku): u zavisnosti od toga koje predušlove i karakteristike (spol, godine, obrazovanje, profesionalno iskustvo, nacionalnost, invaliditeti itd.) ispoljavaju relevantne, lokalno specifične grupe ili kojim specifičnim interesima i ciljevima teže svojim učešćem u obrazovnom programu (pismenost, osnaživanje itd.) i iz ovog razloga ključna područja mogu ciljano da se kreiraju u varijabilnom dijelu kurikuluma.
- Tematsko područje i aspekti specifični za predmet: oni nude širok spektar mogućih načina za elaboraciju kurikuluma na konkretan način – od toga da se neko posebno područje stavi u fokus, npr. osnovno obrazovanje ili različite grane stručnog obrazovanja, pa sve do klasičnih seminara u tradiciji općeg, *liberalnog obrazovanja*. Ako je potrebno, ovo se može kombinovati s aspektima znanja specifičnog za određeno zanimanje, kao i s elementima didaktičke prirode relevantnim za neku posebnu oblast (npr. lingvistička didaktika, pismenost i slično).
- Upravljački zadaci u obrazovanju odraslih: ključna komponenta *Curriculuma globALEa* fokusira se na nastavnički posao koji se obavlja u direktnom kontaktu s polaznicima. Zadaci organizacije, planiranja i koordinacije pokriveni su samo do te mjere u kojoj su direktno neophodni za pripremu i izvođenje takvog nastavnčkog posla. Moguće je i da se različiti dijelovi kurikuluma koriste da se pokrije širi spektar zadataka nastavnika za odrasle tako što će se u središte pažnje staviti planiranje, organizacija i zadaci u vezi s rukovođenjem koji su u vezi s institucijom ili programskim nivoom.
- Aspekti specifični za situaciju: dalje mogućnosti mogu da proističu iz specifičnih situacija – određeni projekt koji zahtijeva određeni profil nastavnika; krizna situacija, naprimjer na politički kriznom području, gdje su potrebni ljudi koji mogu ciljano vršiti obrazovne programe intervencije.
- Aspekti specifični za regulativu: u nekim slučajevima, standardi kvalifikacija za nastavnike za odrasle mogu biti definisani bilo državnim zakonodavstvom bilo putem odredbi na nivou obrazovnih ustanova. Varijabilni dio kurikuluma može se koristiti za prilagođavanje postojećim standardima kvalifikacija.

Trideset posto, koliko je pripisano varijabilnom dijelu kurikuluma, predstavlja preporučeni postotak. To se također može prilagoditi da bi se ispunili uslovi specifični za određenu zemlju. Naprimjer, zbog postojećeg standarda može se pokazati svrsishodnim da se doda veći broj varijabilnih dijelova. U drugim slučajevima je moguće uzeti u obzir postojeće iskustvo i kompetencije učesnika i bodove priključiti bodovima za ukupni kurikulum.

U takvim slučajevima, postotak strukturiranog poučavanja, tj. modula koje treba završiti u varijabilnom dijelu kurikuluma, može se smanjiti u odgovarajućoj mjeri.

Ni u kom slučaju ne bi trebalo čisto mehanički kombinovati ključni dio kurikuluma s promjenljivim dijelovima. Umjesto toga, dijelovi treba da budu povezani jedan s drugim. Promjenljivi dijelovi mogu služiti da bi se unaprijedile ili proširile kompetencije stečene u osnovnom dijelu kurikuluma. Također mogu biti posvećene primjeni i refleksiji o sadržaju koji je obrađen u osnovnom dijelu kurikuluma. Promjenljivi dijelovi mogli bi se fokusirati na analizu primjera ili obrađivati specijalizovane metode i posebne aspekte primjene. Rezultat ovoga je širok dijapazon mogućnosti za prilagođavanje *Curriculuma globALEa* specifičnom kontekstu primjene, bilo da je u pitanju zemlja, region, ciljna grupa bilo situacija ili područje, ukratko: da se uspostavi prilagođena obuka za različite ciljne grupe. Iznad svega, preporučeni koncept, tj. situacija u kojoj polaznici provode ličnu edukacijsku praksu i imaju neke dijelove individualne nastave, dobra je prilika da se izađe u susret geografsko-kulturnim različitostima, najrazličitijim potrebama i raznovrsnoj prirodi obrazovanja za odrasle u cjelini.

9. Pregled *Curriculum globALE*

Cijelom kurikulumu dodijeljeno je 25 ECTS kredita (18+7)⁶, što odgovara obimu od približno 660 časova rada za polaznike. Ovih 660 časova (490+170) raspoređuje se po: a) tematskim jedinicama i b) različitim organizacijskim oblicima učenja.

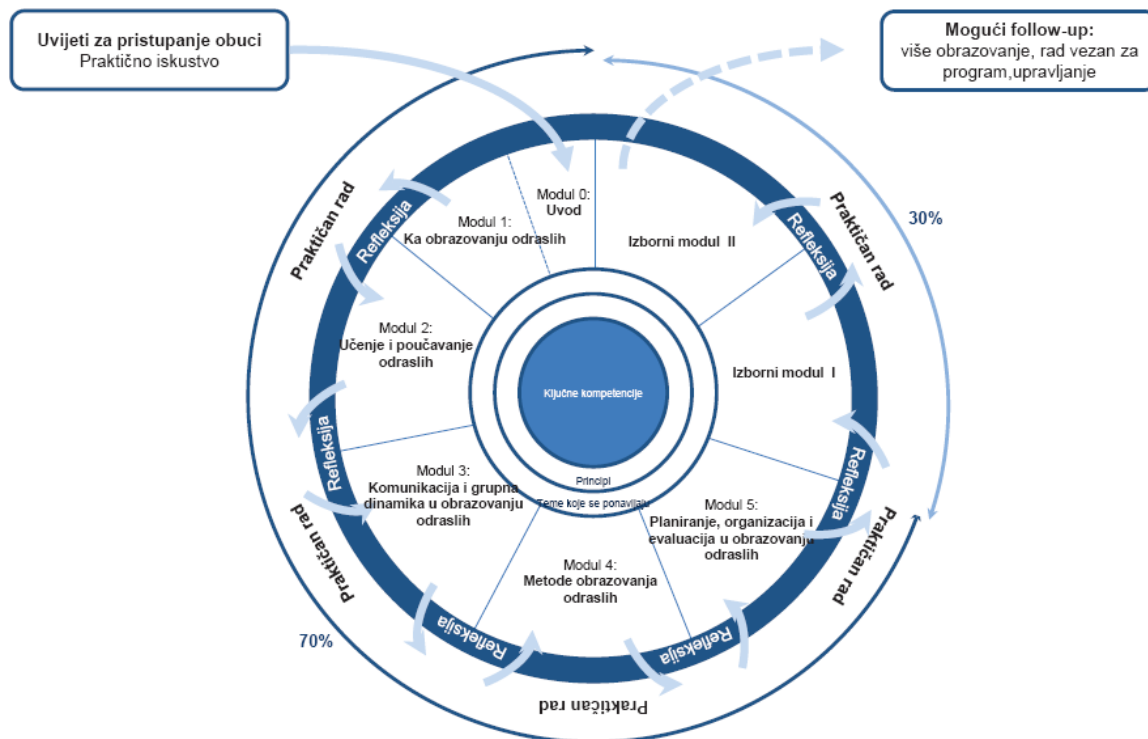
Kada su u pitanju **tematske jedinice**, *Curriculum globALE* obuhvata:

- jedan neobavezni uvodni modul
- pet tematskih osnovnih modula
- 1 do 3 (u zavisnosti od veličine) izbornih modula.

Kada su u pitanju **oblici učenja**, *Curriculum globALE* obuhvata:

- sekvence nastave unutar svakog modula
- individualno samostalno učenje polaznika unutar svakog modula
- praćeni praktični rad – polaznici primjenjuju i razmišljaju o onome što su naučili u stvarnim radnim uslovima; treneri pružaju mentorstvo i usmjeravanje.

Gledajući **tematske jedinice**, odnos između pet ključnih modula s jedne strane i izbornih modula s druge strane je 70 : 30, što znači oko 462 sata vremena koje polaznici provode na učenju odnosi se na sadržaj u vezi s pet tematskih ključnih modula, dok je oko 198 sati posvećeno individualno izabranim temama i predmetima u vezi s izbornim modulima (pogledati Grafikon 1.).



Grafikon 1.

⁶ Po „Europskom sistemu transfera i akumulacije poena“, ovo je jednako 12–15 ECTS poena (1 ECTS poen jednak je 25 do 30 „časova rada“ za polaznike).

Posmatrajući **oblike učenja**, odnos između sekvenci nastave i individualnog samostalnog učenja polaznika s jedne strane i praćenog praktičnog rada s druge strane je 60 : 40, što znači da polaznici provedu oko 396 sati učestvujući u radu u učionicama i individualnom čitanju i vježbama, a oko 264 sata provedu primjenjujući naučeno u stvarnim radnim uslovima i u refleksiji o toj praksi uz podršku trenera koji ih usmjerava i ima ulogu mentora za vrijeme tog procesa.

Kao što se može vidjeti iz ovog rasporeda, **praćeni praktični rad** je od ogromne važnosti unutar Curriculuma globALEa. Praćeni praktični rad može, naprimjer, da ima sljedeće oblike:

- Iskustvo s obuke koristi se za primjenu teorije u stvarnom životu i za daljnji razvoj i jačanje kompetencija.
- Refleksije u „zajednicama prakse“, međusobne opservacije, *job-shadowing* i povratna informacija o obuci daju neophodni objektivni pogled radi prepoznavanja snage i slabosti pojedinačnog stila treninga.
- Mentorski rad i usmjeravanje od strane trenera koji implementiraju *Curriculum globALE* pomažu da se riješe izazovi u *praksi* obrazovanja odraslih i da se stekne korist od znanja iskusnih kolega.
- Priprema, planiranje i naknadna analiza obuke neophodan su preduslov za profesionalni rad trenera i za stalno unapređivanje kvaliteta obrazovanja.

Distribucija praćenog praktičnog rada između **različitih tematskih modula** nije konačno određena. Držeći se određenih pravila, polaznici mogu ovdje da biraju svoje prioritete. Jedina obavezujuća pravila su sljedeća:

- 200 sati pratećeg praktičnog rada treba da se izvrši u kontekstu pet ključnih modula, a 50 sati u kontekstu izbornih modula.
- Za svaki modul, maksimum od 3 ECTS (tj. 75 do 90 sati) praćenog praktičnog rada bit će obavezan za *Curriculum globALE*. Ovo pravilo je tu da osigura dovoljno širok tematski opseg koji pokriva praktični rad i da spriječi da se čitav rad posveti samo jednoj temi.

Uz to, postoji mogućnost za polaznike s prethodnim radnim iskustvom nastavnika za odrasle da dobiju 1 ECTS (25 do 30 sati) tog iskustva koji će se priznati u okviru ukupnog zahtijevanog obima od 264 sata praktičnog rada.

Pregled distribucije sati i kreditnih bodova u različitim tematskim jedinicama i oblicima učenja:31

| Ime modula | Glavni sadržaj (zaglavlje) | Obim | ECTS poeni |
|---|--|--|------------------------|
| Preliminarno iskustvo obuke | | 25 sati | (1) ⁷ |
| Modul 0: Uvod | <ul style="list-style-type: none"> • Informacije o <i>Curriculumu globALEu</i> • Informacije o obuci • Informacije o instituciji koja vrši obuku • Informacije o polaznicima i očekivanja od njih • <i>Curriculum GlobALE</i> – očekivanja od polaznika | Nije navedeno | Nisu dodijeljeni poeni |
| Modul 1: Ka obrazovanju odraslih | <ul style="list-style-type: none"> • Razumijevanje različitosti u obrazovanju odraslih • Obrazovanje odraslih u nacionalnom i globalnom kontekstu • Obrazovanje odraslih kao profesija i uloga nastavnika za odrasle u smislu <i>Curriculuma globALEa</i> | 32 sata predavanja (>>4 dana) 32 sata samostalnog učenja | 2 |
| Praktične primjene i vježbe | | | (do 3) ⁵ |
| Modul 2: Učenje i poučavanje odraslih | <ul style="list-style-type: none"> • Teorije i razlozi učenja • Didaktička aktivnosti u obrazovanju odraslih • Vrste znanja • Učenje odraslih | 24 sata predavanja (>>3 dana) 36 sati samostalnog rada | 2 |
| Praktične primjene i vježbe | | | (do 3) ⁵ |
| Modul 3: Komunikacija i grupna dinamika u obrazovanju odraslih | <ul style="list-style-type: none"> • Komunikacija u obrazovanju odraslih • Grupna dinamika u obrazovanju odraslih | 32 sata predavanja (=4 dana) 32 sata samostalnog rada | 2 |
| Praktične primjene i vježbe | | | (do 3) ⁵ |
| Modul 4: Metoda obrazovanja odraslih | <ul style="list-style-type: none"> • Integracija metoda u predavanjima • Pregled metoda | 25 sati predavanja (≈3 dana) Polaznici samostalno pripremaju, izvode i promišljaju o bar 3 sesije | 1 |
| Praktične primjene i vježbe | | | 100 sati |
| Modul 5: Planiranje, organizacija i evaluacija u obrazovanju odraslih | <ul style="list-style-type: none"> • Faze profesionalnog ciklusa aktivnosti nastavnika za odrasle • Potrebe ocjenjivanja • Planiranje • Organizacija • Evaluacija • Osiguranje kvaliteta | 32 sata predavanja (=4 dana) 45 sati samostalnog učenja | 3 |
| Praktične primjene i vježbe | | | (do 3) ⁵ |
| Konačna ocjena (koncept treninga i praktična primjena) | | | |
| <u>Obavezni moduli</u> | | 145 sati predavanja 145 sati samostalnog učenja 290 sati ukupno | 10 ECTS poena |
| | | 200 sati praktične primjene | 8 ECTS poena |
| <u>Izborni moduli</u> | <ul style="list-style-type: none"> • Regionalno-geografski • Specifično za ciljne grupe • Specifično za predmet • Specifično za situaciju • Specifično za regulaciju | 120 sati predavanja ili samostalnog učenja | 5 ECTS poena |
| | | 50 sati praktične primjene | 2 ECTS poena |
| Ukupno: | | 660 sati | 25 ECTS poena |

⁷ Kada završe Curriculum globALE, polaznici treba da imaju najmanje 200 sati praktične primjene. Do 25 sati može da se odbije ako polaznici imaju prethodno iskustvo u nastavi. Preostalih 175 sati praktičnog iskustva mogu da se rasporede onako kako polaznici i treneri smatraju da treba.

Module treba posmatrati kao nezavisne jedinice. Ipak, postoji mnogo tematskih veza i vezivnih elemenata koje bi trebalo primijetiti i uzeti u obzir prilikom primjene kurikuluma.

Ovo se odnosi naročito na vezu između modula „Učenje i poučavanje odraslih“ i „Metode obrazovanja odraslih“. Modul s metodama nadograđuje modul „Učenje i poučavanje odraslih“ čiji je cilj razumijevanje osnovnih didaktičkih principa. Dok je fokus u modulu „Učenje i poučavanje odraslih“ na teorijskim principima koje treba ilustrovati i o njima razmišljati uz pomoć određenih pojedinačnih primjera (metoda), obrnuto važi i za modul „Metode obrazovanja odraslih“: modul služi za uspostavljanje širokog repertoara metoda za različite praktične ciljeve unutar didaktičkih akcija nastavnika. Ovo ne znači da modul treba u potpunosti biti posvećen samo predstavljanju i isprobavanju metoda. Upravo suprotno, izričito se zahtijeva refleksija o istraženim metodama i njihovo povezivanje s prethodno naučenim teorijskim principima. Moduli „Učenje i poučavanje odraslih“ i „Metode obrazovanja odraslih“, dakle, ni na koji način ne predstavljaju striktno odvajanje teorije i prakse u dvije različite jedinice, već umjesto toga kreiraju različita ciljna područja unutar odnosa teorije i prakse koji uvijek treba da se posmatra kao jedinstven.

Da bi bili sigurni da su neophodne vještine stečene, polaznici moraju da pokažu:

- a) sposobnost da osmisle kurs po svom izboru u skladu s potrebama i zahtjevima polaznika s kojima rade
- b) sposobnost da izvedu neki oblik obrazovnog rada ili edukacijsku sekvencu u skladu s principima grupne dinamike, psihologije poučavanja odraslih itd.

Obje sposobnosti mogu procijeniti treneri koji su zaduženi za implementaciju *Curriculumuma globALEa* tako što će proći kroz plan treninga i druge dokumente i posmatrati sekvencu koju implementira polaznik.

10. Preduslovi i procedure za implementaciju *Curriculumuma globALEa*

Polaznici

Ne postoje isključivi kriteriji podobnosti za polaznike. Ipak, budući da kurikulum snažno naglašava neophodnost primjene i refleksije o praktičnom radu, oni moraju imati mogućnost da primijene svoje stečene kompetencije u stvarnim situacijama. U idealnom slučaju, polaznici bi već trebalo da rade kao nastavnici u obrazovanju odraslih kada započnu program osposobljavanja. U svakom slučaju, neophodno je da imaju priliku započeti takav posao za vrijeme programa obuke.

Treneri

Zahtjevi od pojedinaca koji primjenjuju kurikulum u planiranju i nastavi (instruktori, treneri itd.) nisu formalno definisani. Ipak, velika količina znanja o obrazovanju odraslih i ličnog iskustva u radu u obrazovanju odraslih od suštinske je važnosti kao minimalni zahtjev. Kada su u pitanju pojedinačni elementi, stručnjaci iz date oblasti (npr. psihologije ili jezika) bez prethodnog iskustva u obrazovanju odraslih mogu se razmatrati, ali trebalo bi da budu uključeni u tim sa iskusnim trenerima da bi se osigurao kvalitetan program.

Organizatori i izvođači treninga⁸

Institucije koje implementiraju *Curriculumuma globALE* moraju posjedovati neophodan profesionalni profil (u smislu znanja, veze s trenerom i učesnicima, kao i infrastrukture) da za polaznike *Curriculumuma globALEa* omoguće kvalitetnu sredinu za učenje. Budući da jedna organizacija često neće biti sama u stanju da ponudi sve elemente koje pokriva kurikulum, zajednički pristupi neće samo unaprijediti trening već i poticati umrežavanje i razmjenu znanja u obrazovanju odraslih.

⁸ U ovom programu se gotovo sinonimno upotrebljavaju termini „trening“ i „kurs“, a u širem značenju „obrazovni program“ kao organizacioni oblik, a ne samo sadržinska odrednica, jer detaljnije bavljenje razlikama među njima nisu ključne za ovaj kurikulum. Za uže organizacione jedinice u okviru treninga ili kursa korišteni su izrazi obrazovna „sesija“ ili „sekvencu“, dok je namjerno izbjegavan izraz „lekcija“ – prim K. P.

Donesena je svjesna odluka da se ovaj aspekt ne uredi u detalje kako bi se izbjegla mogućnost neuspješne implementacije kurikuluma zbog formalnih zahtjeva, koje je u nekim dijelovima svijeta nemoguće ispuniti zbog nedostatka odgovarajućih struktura.

Procedura – kako implementirati

Kada se *Curriculum globALE* uvodi, on treba da se prilagodi specifičnom institucionalnom i profesionalnom kontekstu kao podrška razvoju sistema obrazovanja odraslih. To podrazumijeva i da *Curriculum globALE* ne može postojati kao potpuno nezavisno, autarkično rješenje, već se mora ugraditi u već postojeći kontekst.

Budući da su iskustva s praktičnom implementacijom do sada ograničena, uopćeno gledano, preporuke su da se:

- lokalni primijenjeni *Curriculum Globale* poveže s već postojećim programima treninga
- uključe sve moguće zainteresovane strane
- *Curriculum globALE* uskladi s obrazovnom politikom i lokalnim zahtjevima
- sarađuje na nivou regiona u procesu implementacije.

Prije prilagođavanja *Curriculum globALEa* lokalnom kontekstu, preporučuje se identifikacija već postojećih kurseva i koncepata. Time treba da se obuhvate i važne zainteresovane strane. U pitanju su obično:

Vlada: ministarstvo obrazovanja, ministarstvo rada i/ili privrede, druga ministarstva.

Međunarodne institucije: UNESCO, Sector Coordination Group on Education, Global Campaign for Education, odgovarajuće međunarodne nevladine organizacije i mogući učesnici u implementaciji .

Obrazovna tijela: univerziteti, stručne škole, centri za obuku nastavnika, centri za obrazovanje odraslih i njihove pokroviteljske organizacije, udruženje trenera.

Organizacije s potencijalnim preklapanjima: komore, NVO-i koji rade na razvoju ruralnih krajeva.

Rezultati ove identifikacije značajno će varirati u zavisnosti od lokalnih tradicija, prioriteta i potreba. Na osnovu ove procjene trebalo bi da se formira radna grupa koja će se postarati da se poklapaju politike vlade i donatora, uz povezivanje s akterima koji nude slične programe, a trebalo bi poboljšati saradnju sa stručnjacima i organizacijama u cilju planiranja i implementacije *Curriculum globALEa*. Razvoj koncepta obuke trebalo bi da se dogovori sa članovima radne grupe i implementira koristeći što je više moguće zajedničkih resursa.

Prije implementacije, treba pažljivo razmotriti ispunjavanje različitih potreba zainteresovanih strana i raspoloživa infrastruktura i resursi. U nekim područjima, regionalna saradnja može smanjiti troškove zajedničkim razvojem materijala za trening i upotrebom ICT-a.

11. Struktura kurikuluma

Budući da je kurikulum strukturiran tako da je usmjeren na povećanje kompetencija, navedeni podaci o organizacijskom okviru koji se tiču trajanja i obima pojedinačnih modula predstavljaju preporuke zasnovane na iskustvu stečenom u praksi. Kraće trajanje moguće je ako polaznici već imaju određeni nivo osnovnog znanja. Kada je u pitanju vremenska organizacija implementacije kurikuluma u sesije, u principu je moguć veći broj vrlo različitih modela, od redovnih intenzivnih kurseva do cjepljanja programa u kratke sesije tokom dužeg vremenskog perioda. Veliku važnost trebalo bi dati prirodnom povezivanju nastave sa fazama i aktivnostima polaznikovog samostalnog učenja. Idealni scenario uključivao bi model prema kojem se faze samostalnog učenja – npr. isprobavanje onoga što je naučeno i refleksija o tome – inkorporiraju između dvije faze nastave.

Za module posvećene poučavanju, učenju i metodama, ovo bi u idealnim uslovima od polaznika zahtijevalo da su već zaposleni kao nastavnici. Faze nastave mogle bi da pripreme faze samostalnog učenja i da podrže profesionalnu primjenu onoga što je već naučeno putem ciljanog rada i zadataka refleksije. Na ovaj način, teorija i praksa bi se mogle optimalno povezati.

Kada je u pitanju redoslijed modula, preporučuje se početi modulima 1 i 2 budući da oni pružaju osnovno teorijsko znanje i shvatanje učenja i obrazovanja odraslih. Redoslijed modula 3–5 je fleksibilniji.

Fizički zahtjevi u odnosu na prostor u kojem se faze nastave izvode zasnivaju se na principima učenja odraslih. Odrasli zahtijevaju posebno adaptirane prostorije. Ovo ni u kom slučaju ne znači da prostorije moraju biti posebno velike, udobne ili s opremom visokog kvaliteta. Ono što je važno jeste da to nisu klasične učionice koncipirane tako da nastavnik predaje sa čela učionice, a učenici sjede u tradicionalnim klupama za školsku djecu. Odrasli bi se trebali osjećati opušteno u radnom prostoru i imati dovoljno mjesta za rad u malim grupama i za vježbe. Što se tiče didaktičkih pomagala, nastavnici bi na raspolaganju trebali imati odgovarajuće medije i tehnička sredstva, ali to ovdje nije detaljno navedeno na način koji obavezuje. Cilj su prostorije na minimalnom nivou opremljenosti, koje osim klasične table imaju i bijelu tablu, flipčart, moderacijske table i zbirku alata za facilitatora. Kad god je to moguće, trebalo bi da postoji računar s projektorom, naročito kada imamo u vidu općeprihvaćene predušlove za kompjutersku *pismenost*.

B. Kurikulum

Modul 0: Uvod

Svrha

Svrha ovog uvodnog modula jeste da se učesnici upoznaju s *Curriculumom globALEom* i da se postave čvrsti temelji uspješnog završetka obuke koju treba da prođu. To uključuje više dimenzija:

- Prvo, polaznicima se daju sve relevantne informacije u vezi s kurikulumom, uključujući opće ciljeve i filozofiju kurikuluma, kao i praktične detalje koji se odnose na ishode obuke koju treba da prođu.
- Drugo, polaznici se pozivaju da i sami podijele informacije o svojim individualnim (profesionalnim) iskustvima i svojim potrebama i očekivanjima od obuke i od trenera da bi na taj način omogućili adekvatno planiranje obuke.
- Treće, ovaj uvodni modul služi tome da polaznicima treninga i facilitatorima pruži mogućnost međusobnog kontakta, da razmijene informacije i izgrade lični odnos kako bi mogli da omoguće stvaranje konstruktivne sredine za učenje.

Oblik

U idealnim uslovima, uvodni modul predstavlja sastanak učesnika i organizatora licem u lice, koji traje najmanje jedan cijeli dan. Kao alternativu moguće je upotrijebiti štampane ili *on-line* materijale da bi se pružile neophodne informacije u vezi s kurikulumom, ili koristiti elektronsku poštu i/ili internetske forume za razmjenu informacija i diskusiju između polaznika i trenera/organizatora. Ipak, imajući u vidu da je svrha ovog modula, uz obezbjeđivanje informacija, i građenje odnosa, snažno se podržava prijedlog da se omogući, gdje god je to moguće, fizički susret svih učesnika na početku obuke, prije nego što se krene s tematskim modulima koji slijede. U svakom slučaju, od suštinske je važnosti da komunikacija u ovom modulu bude višesmjerna i da, pored razmjene činjenica, i treneri/organizatori i polaznici imaju mogućnost da izraze svoja očekivanja i zahtjeve kada je u pitanju obuka.

Sadržaj

Sadržaj koji treba obraditi u ovom uvodnom modulu uključuje sljedeće:

Podaci o *Curriculumu globALEu*

- Osnovne informacije o *Curriculumu globALEu*, njegovoj filozofiji i principima
- Cilj kurikulumuma
- Ciljevi učenja i kompetencije koje treba steći
- Opći uvod u pojedinačne module.

Informacije o obuci

- Struktura obuke
- Oblik obuke
- Predviđene aktivnosti i metode učenja
- Načini i kanali komunikacije
- Vremenski raspored
- Lokacije za faze kada je potrebno prisustvo polaznika.

Informacije o trenerima

- Lične informacije o trenerima/organizatorima: profesionalno iskustvo i iskustvo u obrazovanju i učenju odraslih
- Kontakti trenera/facilitatora
- Kontakti administrativnog osoblja i osoblja za podršku.

Informacije o polaznicima i njihova očekivanja

- Lične informacije o polaznicima: profesionalna znanja i prethodno iskustvo u obrazovanju i učenju odraslih
- Potrebe i očekivanja polaznika.

Očekivanja koja *Curriculum globALE* ima od polaznika

- Aktivna posvećenost učenju
- Refleksija i praktična primjena naučenog sadržaja.

Gradenje odnosa

- Upoznavanje
- Razmjena detalja za kontakt u cilju dalje komunikacije između polaznika i trenera/organizatora.

Nastavak: fokus na očekivanjima

Informacije nastale u ovom uvodnom modulu u vezi s očekivanjima i iskustvima polaznika trebalo bi da se koriste kao osnova za prilagođavanje obuke pojedinačnom kontekstu. Ovo prilagođavanje najverovatnije će se dogoditi u dva glavna područja:

- Odabir predmetne materije za pet tematskih ključnih modula može se prilagoditi iskustvu polaznika, npr. biranjem primjera najviše iz područja u kojima su oni angažovani (npr. opismenjavanje, obrazovanje za demokratiju, jačanje zajednice, trening profesionalnih vještina itd.).
- Očekivanja koja iznose polaznici mogu se koristiti za definisanje tematike izbornog (izbornih) modula. Ovi moduli mogu biti koncipirani prilično slobodno, sve dok ispunjavaju neke osnovne kriterije kvaliteta. Dakle, izborni moduli mogu i trebalo bi da se koriste što je više moguće, onoliko koliko to resursi dozvoljavaju, da bi obuka bila što bolje prilagođena individualnim potrebama.

U principu se može predvidjeti i treći način prilagođavanja obuke. Polaznici koji već posjeduju znatan broj kompetencija koje se mogu steći primjenom *Curriculumuma globALEa* mogu biti izuzeti iz tih dijelova obuke. S druge strane, to zahtijeva primjenu odgovarajućih RPL procedura. Budući da takvi RPL mehanizmi još nisu uspostavljeni u širem društvenom okviru, ovo trenutno može biti realna mogućnost tek u nekim slučajevima.

To se, doduše, može promijeniti u dogledno vrijeme, budući da neki RPL alati za nastavnike za odrasle već postoje i mogu se prilagoditi za potrebe *Curriculumuma globALEa*.

Modul 1: Ka obrazovanju odraslih

Kompetencija ⁹

Polaznici koji su završili Curriculum globALE poznaju i razumiju funkcije i specifičnosti područja obrazovanja odraslih i njegovu važnosti u njihovom društvenom kontekstu, u poređenju s drugim kontekstima, ali i u širem međunarodnom okviru. Znaju da pozicioniraju svoju profesionalnu ulogu u ovom kontekstu.

Polaznici koji su završili Curriculum globALE

- Svjesni su da praksu u obrazovanju odraslih oblikuju različiti pogledi na ljudski rod i različita shvatanja obrazovanja, što ih dovodi do toga da usvajaju osnovne pojmove učenja odraslih i njegove etike.
- Shvataju različitost u području obrazovanja odraslih i njegovo kulturološko pozicioniranje: poznati su im raznovrsni oblici obrazovanja odraslih u njihovim zemljama i upoznati su sa značenjima i konotacijama ključnih termina koji se obično koriste kada su u pitanju različiti oblici obrazovanja odraslih.
- Posjeduju osnovno razumijevanje međunarodnih kretanja koja imaju veze s njihovim kontekstom obrazovanja odraslih.
- U stanju su da pozicioniraju sopstveni kontekst obrazovanja odraslih unutar postojeće različitosti obrazovanja odraslih.
- U stanju su da pozicioniraju sopstvenu ulogu kao nastavnika za odrasle unutar ovog konteksta.
- Upoznati su s važnim odredbama zakonskih okvira koji se tiču obrazovanja odraslih u njihovoj zemlji, regionu i na međunarodnom nivou.
- U stanju su da razlikuju, klasifikuju i objasne složene oblike finansiranja u obrazovanju odraslih.
- Upoznati su sa osnovnim karakteristikama aktuelne politike u vezi s obrazovanjem odraslih.
- Znaju za najvažnije aktere u oblasti obrazovanja odraslih u regionu, državi i, ako je to primjenljivo, na međunarodnom nivou.
- U stanju su da se kritički osvrnu na funkcije i interese pojedinih aktera koji se povezuju s obrazovanjem odraslih, kao i na pitanja postojećih odnosa moći.

⁹ Opis kompetencije u ovom modulu ne označava sposobnost postupanja u užem smislu, već označava osnovni skup znanja, vještina i stavova potrebnih da bi se odgovorno primjenjivale kompetencije opisane u sljedećim modulima.

Povezanost s drugim modulima

Središnja uloga ovog modula jeste razvoj kritičkog razumijevanja cjelokupnog koncepta učenja i obrazovanja odraslih, kao i ključnih pojmova i aspekata obrazovanja odraslih. U ovom pogledu, modul pruža osnovu za druge module i povezan je s njima. Kulturološko pozicioniranje, koje je ključni pojam u ovom modulu, treba da se pojavljuje i u drugim modulima, npr. kada se uči o određenim nastavnim metodama i kada se one testiraju (modul 3) ili kada je u pitanju evaluacija (modul 5) ili kada se obrađuju različite teorije učenja (modul 2) ili kod shvatanja komunikacije i grupne dinamike (modul 4). Također, problem motivacije i participacije u obrazovanju odraslih (modul 2) blisko je povezan s načinom na koji je obrazovanje odraslih postavljeno u specifičnom kontekstu.

Uloga nastavnika za odrasle, njegov ili njen profesionalni stav i vrijednosti koje su predstavljene kao tema ovog modula sigurno će se morati ponovo pomenuti kada budu obrađivani principi učenja i didaktičke aktivnosti (modul 2). Preporučuje se čvrsta povezanost između ova dva modula.

Teme

Shvatanje raznovrsnost i različitosti obrazovanja odraslih

- Principi pedagogije/andragogije:
 - o Osnovne antropološke pretpostavke, poimanje čovjeka, obrazovanja, socijalizacije
 - o Teorije obrazovanja, koncept edukacije, učenje odraslih
 - o Etika obrazovanja odraslih.
- Razumijevanje oblasti: šta znači „obrazovanje odraslih“ i šta ono obuhvata?
 - o Razgraničavanje prema drugim područjima obrazovanja
 - o Obrazovanje odraslih i cjeloživotno učenje
 - o Teorijski koncepti i aktuelne definicije obrazovanja odraslih
 - o Razumijevanje ključnih koncepata (npr. Formalnog i neformalnog obrazovanja, informalnog učenja itd.)
 - o Različita polja prakse: npr. stručno usavršavanje, više i visoko obrazovanje.
- Uloga društveno-istorijskog konteksta
 - o Kulturološka pozicioniranost učenja i obrazovanja odraslih.
- Funkcije obrazovanja odraslih i korist koja se njime postiže
 - o Zašto baš obrazovanje odraslih?
 - o Interesi u vezi s obrazovanjem odraslih:
 - polaznici
 - društvo
 - ekonomija
 - državne strukture (na gradskom, regionalnom, nacionalnom nivou)
 - obrazovni sektor.
 - o Korist od obrazovanja odraslih:
 - lična
 - društvena
 - ekonomska
 - globalna.
 - o Rodno specifični aspekti obrazovanja odraslih.

- Podsticanje participacije u obrazovanju odraslih
- Ograničenja i mogućnosti obrazovanja odraslih
- Odnosi moći koji postoje u području obrazovanja odraslih
- Obrazovanje odraslih kao akademska disciplina.

Obrazovanje odraslih u nacionalnom i globalnom kontekstu

- Nacionalna i međunarodna kretanja u obrazovanju odraslih
- Glavne odlike politike obrazovanja odraslih
- Nacionalni izazovi: u kojem se primarnom kontekstu odvija obrazovanje odraslih
- Glavni akteri na ovom polju:
 - o lokalni
 - o nacionalni
 - o međunarodni
 - o tržište obrazovanja odraslih – opća slika organizatora obrazovanja i potražnja za njima
 - o ciljne grupe.
- Uslovi i nacionalni okvir:
 - o zakonske odredbe
 - o finansiranje obrazovanja odraslih
 - o statistički podaci o nacionalnoj situaciji (participacija u obrazovanju itd.).

Obrazovanje odraslih kao profesija i uloga nastavnika za odrasle u kontekstu *Curriculuma globALEa*

- Posebne karakteristike obrazovanja odraslih kao profesije
- Profesionalni razvoj u obrazovanju odraslih – ulazak u profesiju i prilike za napredovanje
- Prava i obaveze nastavnika za odrasle – zakonski okvir
- Refleksija o sopstvenoj ulozi:
 - o Biografska perspektiva: Zašto želim da radim u obrazovanju odraslih?
 - o Etička perspektiva, stavovi, odgovornost (uticaj sopstvenih postupaka).
 - o Lična kompetencija: principi upravljanja vremenom i sobom, promocija svog rada.
 - o Naučno orijentisan rad: tumačenje rezultata studija, statistika itd.

Predložena literatura (izbor)

- Freire, Paulo: Pedagogija ugnjetavanih, Njujork, 2007.¹⁰
- Iljas, Džon L.; Merijam, Šaran B.: Filozofske osnove obrazovanja odraslih, Malabar, 1995.¹¹
- Svjetski obrazovni forum, Dakar, Senegal, 2000. Dakarski okvir za akciju. Obrazovanje za sve: ispunjavanje naših zajedničkih obaveza, Pariz, UNESCO¹²

¹⁰ Freire, Paulo. Pedagogy of the Oppressed. New York, 2007.

¹¹ Elias, John L.; Merriam, Sharran B.: Philosophical Foundations of Adult Education, Malabar, 1995.

¹² World Education Forum, Dakar, Senegal. 2000. The Dakar Framework for Action. Education for All: Meeting our Collective Commitments. Paris, UNESCO.

Napomene za primjenu

Budući da je obrazovanje odraslih suštinski oblikovano društvenim kontekstom iz kojeg potiče, ovaj modul mora biti više kontekstualizovan od drugih modula. Preporučuje se da se prethodna iskustva učesnika uzmu kao polazna tačka i da se sadržaj modula fokusira na specifične realnosti obrazovanja odraslih u njihovoj zemlji/regionu. Navedene teme i pitanja pružaju okvir razmatranja koja bi mogla i trebalo da budu zastupljena u ovom modulu. Ipak, nije najvažnije niti je obavezno da se prolazi redom kroz ove teme. Umjesto toga, treneri i polaznici podstiču se da odaberu one teme koje su za njih zaista relevantne i da se njima detaljnije posvete. Da bi postali svjesni specifičnosti određenog konteksta (tj. sopstvenog konteksta), neophodno je osigurati mogućnost poređenja i posmatranja drugih konteksta i alternativnih koncepata. Dakle, iako je kontekstualizacija važna karakteristika ovog modula i trebalo bi da pruža cjelokupnu osnovu, ipak se preporučuje povremeno posmatranje iz šire perspektive, kao i upoređivanje, kada je to moguće, konteksta obrazovanja odraslih specifičnog za konkretne učesnike i obrazovanja odraslih u drugom, širem kontekstu. Naprimjer, obrazovanje odraslih trebalo bi da ima vrlo različite uloge u zavisnosti od tačke gledišta. Fokus može biti, naprimjer, na razvoju profesionalnih vještina relevantnih za tržište rada, na promovisanju međusobnog razumijevanja i društvene kohezije, na osposobljavanju pojedinaca i zajednica da uzmu svoju sudbinu u svoje ruke, kao i na drugim temama. Ako je iskustvo učesnika pretežno oblikovano jednom određenom funkcijom i pristupom, ovaj modul trebalo bi da im omogući da postanu svjesni drugih funkcija koje se obično povezuju s obrazovanjem odraslih.

Redoslijed kojim su teme ovog modula navedene ne bi trebalo da se smatra propisanim i obaveznim u implementaciji.

Metodički bi se moglo pokazati korisnim da se krene od pojma i uloge „nastavnika za odrasle“ i da se to poveže s biografskom perspektivom učesnika, prije nego što se malo dublje istraže specifičnosti ovog polja. Postizanje ravnoteže između apstraktnog analitičkog znanja i perspektive pojedinca trebalo bi da bude ključna komponenta u cijelom modulu. Dakle, snažno se podržava oslanjanje na lično iskustvo učesnika koliko god je to moguće.

Praktična primjena i refleksija

Središnji problem u ovom modulu jeste kako predstaviti osnove i principe obrazovanja odraslih, u tematskom smislu, a i u vezi sa iskustvom učesnika. Budući da bitan element ovdje čini predznanje i iskustvo polaznika, odgovarajući alati uključuju metode prezentacije, samostalno učenje i grupni rad. Posjete projektu mogu da predstavljaju koristan dodatak, naročito ako je cilj da se ojača veza s određenom institucijom. Poseban izazov je povezivanje strukturalnih elemenata naučnih otkrića s ličnom situacijom svakog od učesnika i njihovom ulogom kao nastavnika za odrasle u određenom kontekstu obrazovanja odraslih. Takvi odnosi mogu se generirati kroz rad u malim grupama ili upotrebom kreativnih metoda, kao i putem individualnih refleksivnih zadataka. Razmišljanje o sopstvenom profesionalnom kontekstu nastavnika za odrasle naspram šireg i općeg znanja o obrazovanju odraslih trebalo bi da bude ključni element u ovom modulu.

Preporučeni obim

- 32 sata nastave (= 4 dana);
- 32 sata samostalnog učenja.

Modul 2: Učenje i poučavanje odraslih

Kompetencija:

Polaznici koji su završili Curriculum globALE poznaju teorije učenja i u stanju su da ih povežu sa sopstvenim didaktičkim aktivnostima. Upoznati su s motivacijskim, psihološkim i društvenim specifičnostima učenja odraslih i uzimaju ih u obzir u planiranju nastave i u primjeni.

Polaznici koji su završili *Curriculum globALE*

- Upoznati su s ključnim karakteristikama učenja odraslih u poređenju s tradicionalnim „školskim“ učenjem u stanju su da prepoznaju individualne razloge za započinjanje procesa učenja i da povećaju motivaciju za učenje
- u stanju su da identifikuju prepreke za učenju i da ih, koliko je to moguće, smanje
- upoznati su s relevantnim psihološkim modelima i njihovim implikacijama za proces učenja
- u stanju su da koriste različite dimenzije svog rada s odraslima i u planiranju i u direktnoj interakciji da bi postigli održiv uspjeh u učenju.

Povezanost s drugim modulima

Ovaj modul se fokusira na teorije učenja i daje uvid u sam njegov proces. Dakle, u velikoj mjeri je povezan s teorijama učenja odraslih, shvatanjem i funkcionisanjem obrazovanja odraslih, i učenja u kontekstu (modul 1).

Istovremeno, on je važna osnova za primjenu različitih metoda u poučavanju odraslih (modul 4) i u komunikaciji s različitim vrstama polaznika (modul 3). Didaktički principi su naročito povezani s metodama (modul 4), ali imaju veze i s profesionalnim stavom nastavnika za odrasle i njegovom/njenom ulogom (modul 2 i modul 5).

Teme**Teorije i motivi učenja:**

- Šta je učenje?
- Principi različitih teorija učenja i motivi u obrazovanju odraslih, npr.:
 - o Konstruktivistička teorija učenja
 - o Teorija učenja oslonjena na pojedine naučne discipline
 - o Fenomenološka teorija učenja
 - o Transformativno učenje
 - o Biheviorizam
 - o Teorija učenja oslonjena na neurološke nauke.
- Odnos između nastavnika i polaznika u različitim teorijama učenja odraslih
- Andragogija kao nauka o obrazovanju i učenju odraslih.

Didaktičke aktivnosti u obrazovanju odraslih

- Efekti različitih teorija učenja i motivacije, s osvrtom na sopstvene didaktičke aktivnosti
- Didaktički principi obrazovanja odraslih
 - o Usmjereno na polaznike
 - o Zasnovano na iskustvu
 - o Povezano s okruženjem.

Vrste znanja

- Kristalizirano i fluidno znanje
- Deklarativno i proceduralno znanje.

Učenje odraslih

- Kako odrasli uče?
- Promjene u sposobnosti učenja u različitim životnim dobima
- Tipovi učenja:
 - o Kognitivno učenje
 - o Emotivno učenje
 - o Bihevioralno učenje
 - o Iskustveno učenje
- Tradicionalni oblici učenja u sopstvenom kulturološkom kontekstu
- Suočavanje sa situacijama učenja kao izazovom.

Motivacija za obrazovanje

- Razlozi za otpočinjanje obrazovnog procesa:
 - o Psihološke dimenzije
 - o Aspekti u vezi s grupom
 - o Društveno-demografski aspekti
 - o Razlozi za nedostatak obrazovanja i napuštanje škole
 - o Spoljašnji faktori i učešće u obrazovanju, odnosno barijere za učešće:
 - Društveno-demografski faktori/milje
 - Praktični uslovi:
 - troškovi
 - vrijeme
 - lokacija
 - trajanje
 - vrijeme održavanja
 - rodno specifični aspekti.

Sljedeći faktori su od ključne važnosti kada je u pitanju sticanje relevantnih kompetencija kod nastavnika za odrasle:

- o Upućenost na kulturološku sredinu svakog pojedinca
- o Analiza pruženih informacija i njena primjena na specifični kontekst aktivnosti
- o Dodavanje ili izuzimanje nerelevantnih dimenzija u skladu s potrebama.

Preporučena literatura (izbor):

- Jarvis, Peter: Lifelong Learning and the Learning Society, New York 2007.
- Mezirow, Jack (Ed.): Learning as Transformation: Critical Perspectives on a Theory in Progress. San Francisco 2000.
- Pätzold, Henning: Learning and Teaching in Adult Education, Contemporary Theories, Opladen 2011.

Napomene za primjenu

Budući da je prikaz učenja odraslih zasnovan na naučnim teorijama, neophodna relevantnost za individualnu primjenu kursa mora se obezbijediti putem odgovarajuće didaktičke pripreme. Nakon što se prenesu informacije korištenjem metoda kao što su prezentacije na ekranu ili interaktivnom nastavom, polaznicima treba omogućiti samostalno sticanje iskustva putem igranja uloga i simulacija. Također treba istaći relevantnost stečenog znanja za nastavničku aktivnost polaznika kroz npr. grupni rad i pojedinačne zadatke. Iskustvo iz projektnog rada također se može koristiti za refleksiju.

Pojedinci koji su završili *Curriculum globALE* trebalo bi da promišljaju o posebnim osobinama njihovih polaznika i o tome kako bi se one mogle uspješno koristiti u njihovim didaktičkim aktivnostima. Također, trebalo bi ih motivisati da nastave samostalno učenje – formalno ili neformalno.

Praktična primjena i refleksija

Teorijski dio modula predstavlja izazov za trenere u primjeni interaktivnog pristupa. On se može uvesti upotrebom različitih situacija učenja, kroz koje se mogu prikazati različite teorije učenja. Životno i radno iskustva učesnika može poslužiti kao dobar način da se opišu stadiji učenja u skladu s različitim teorijama. Istovremeno, o njihovom sopstvenom procesu učenja i o motivaciji da se učestvuje u kursu moglo bi se razgovarati u kontekstu uvoda u pojedinačne oblasti ili koristeći ih kao materijal za razmatranje. U grupnom radu mogao bi se analizirati odnos motivacije za učešće i barijera za učenje, i mogao bi se predložiti i razmotriti adekvatan pristup učenju. Polaznici se mogu fokusirati na sopstveni lokalni kontekst i raspravljati o pojedinačnim tematskim oblastima s ove tačke gledišta (naprimjer – o praktičnim uslovima, odgovarajućim didaktičkim aktivnostima itd.).

Preporučeni obim

- 24 sata nastave (= 3 dana);
- 36 sati samostalnog učenja.

Modul 3: Komunikacija i grupna dinamika u obrazovanju odraslih

Kompetencija

Polaznici koji su završili Curriculum globALE upoznati su s teorijskim principima komunikacije i u stanju su da ih upotrijebe u nastavi i u svom obrazovnom radu s odraslima. Također su upoznati s glavnim teorijama grupne dinamike i u stanju su da ih primijene u aktivnostima obrazovanja/učenja u grupi u cilju usmjeravanja društvenih procesa.

Polaznici koji su završili Curriculum globALE

- upoznati su s pravilima verbalne komunikacije, kao i s paraverbalnom i neverbalnom komunikacijom i primjenjuju to znanje u radu s polaznicima kursa
- stanju su da primjenjuju pojedinačne komponente interaktivne, konstruktivne, motivišuće komunikacije
- u stanju su da eliminišu ili smanje barijere i smetnje u komunikaciji
- stilom komunikacije stvaraju pozitivnu atmosferu
- u stanju su da izlaze na kraj s različitim stilovima komunikacije i da usmjeravaju učesnike u kontekstu obrazovanja i nastavnog procesa
- u stanju su da uoče „nevidljivu“ strukturu i komunikaciju u grupi; prepoznaju, razumiju i navode procese grupne dinamike, i posreduju u njima, da bi osigurali održiv uspjeh učenja

- prilagođavaju faze procesa učenja i faze grupne dinamike jedne drugima
- u stanju su da se uspješno nose s problematičnim situacijama u grupi; u stanju su da riješe konfliktne situacije i da izađu na kraj s „problematičnim“ učesnicima;
- svjesni su važnosti emocija za učenje odraslih.

Povezanost s drugim modulima

Ovaj modul je u bliskoj vezi s metodama (modul 3), naročito zato što predstavlja osnovu za upotrebu mnoštva metoda – poznajući principe dobre komunikacije i vođenja grupe, polaznici će moći primijeniti čak i one metode koje nisu detaljno objašnjene ili korištene za vrijeme kursa, ili neke nove metode o kojima su čitali.

Istovremeno, ovaj modul je povezan s modulima 1 i 2, naročito kada su u pitanju načini učenja odraslih, njihove posebne karakteristike, kontekst i motivacija. Oni upravo pružaju osnov za primjenu načina komunikacije koje bi trebalo koristiti u radu s odraslima. Štaviše, odgovarajuća komunikacija i dobra atmosfera u radnoj grupi najvažniji su motivacijski faktori, ali ujedno i najjače barijere kod učenja odraslih, kada nisu odgovarajuće i pozitivne. Dakle, ovim modulom bi trebalo da se daju neki praktični odgovori na općija pitanja učenja odraslih, kao i neke konkretne ilustracije pojedinih aspekata teorije učenja odraslih, naročito o odnosu između nastavnika i odraslih polaznika.

Teme

Komunikacija u obrazovanju odraslih

- Osnovni pojmovi u komunikaciji, komunikacijski modeli i principi komunikacijskih teorija
- Teorije obrazovanja odraslih i njihovi koncepti komunikacije
- Osnovni elementi i ključne karakteristike komunikacije
- Tipovi i nivoi komunikacije:
 - o vidljivi – informativni
 - o nevidljivi – nivo emotivne komunikacije i nivo odnosa
 - o verbalna, neverbalna i paraverbalna komunikacija
- Principi komunikacije (poštovanje, motivacija, međusobni odnos itd.)
- Komponente i tehnike komunikacije (aktivno slušanje, nivoi komunikacije, izbjegavanje „ubica razgovora“, postavljanje pitanja)
- Davanje povratnih informacija, izražavanje i prihvatanje kritike, naročito u obrazovnom kontekstu
- Grupna i pojedinačna komunikacija
- Nenasilna i asertivna komunikacija; komunikacija koja podržava i osnažuje učesnike
- Ponašanje pri dodiru s različitim stilovima komunikacije u procesima obrazovanja i učenja
- Prepoznavanje i eliminacija prepreka za komunikacije u nastavi i procesima učenja
- Aspekti i tehnike vođenja u kontekstu komunikacije u nastavi i procesima učenja
- Interkulturalna komunikacija, uzimanje u obzir kulturne specifičnosti u komunikaciji
- Društveni mediji i digitalna komunikacija
- Rodno osjetljiva upotreba jezika i rodno osjetljiva komunikacija;

- Posebni elementi koji utiču na komunikaciju:
 - o rod
 - o različitost
 - o održivost
 - o kultura,
 - o kontekst.
- Osnove interne komunikacije
- Osnove eksterne komunikacije (PR, marketing).

Grupna dinamika u obrazovanju odraslih

- Važnost grupne dinamike u procesima učenja i obrazovanja
- Teorijski principi grupne dinamike
- Oblici i karakteristike obrazovnih grupa
- Razvojne faze grupe (na nivou sadržaja i odnosa)
- Identifikovanje grupne kulture – uloge, podgrupe, hijerarhija, vrijednosti i pravila
- Struktura procesa grupne dinamike
- Metode za rad s grupama (npr. interakcija fokusirana na temu, sociometrija itd.)
- Principi rada, metode i tehnike procesa upravljanja grupnom dinamikom i intervencije u grupnoj dinamici;
- Različite uloge nastavnika za odrasle u grupama za nastavu i učenje (trener, edukator, moderator, facilitator učenja, vođa, medijator, savjetnik, kouč itd.) i složenost istovremenog obavljanja više zadataka
- Komunikacijske strategije za rješavanje problema i konflikata, prepoznavanje konflikata i kako se boriti s njima;
- Metode i tehnike za rješavanje problematičnih situacija i odnos prema „teškim“ učesnicima.

Preporučena literatura (izbor)

- Connolly, Brid: Adult learning in groups. 1. publ. Maidenhead 2008.
- Intercultural Learning T-kit, Council of Europe, Strasbourg Cedex 2000.
- Johnson, David Read; Emunah, Renée (eds.): Current Approaches in Drama Therapy, Springfield 2009.

Napomene za primjenu

U ovom modulu ključna je metodička raznolikost. Koristeći različite metode, od kratkih PowerPoint prezentacija (npr. kad se predstavljaju teorije komunikacije), preko dijagrama i grafičkih modela (modela komunikacije), pa sve do slika, videosnimaka i kratkih filmova, pojedinačni aspekti komunikacije mogu se pojasniti i predstaviti primjerima, također koristeći poznate situacije ili osobe.

Iako ovaj model sadrži teorijski dio, trebalo bi ga u velikoj mjeri ilustrovati konkretnim primjerima. Savjetuje se različitost metoda i kreativnih pristupa. Vrlo je važno da se stvori opuštenu atmosferu punu povjerenja, gdje učesnici mogu dijeliti iskustva, predstave i lične primjere, promišljati o svom stilu komunikacije i iskustvima s raznim grupama, i biti dovoljno otvoreni da iskoriste različite materijale, metode i pristupe.

Praktična primjena i refleksija

Preporučuje se rad s primjerima iz života, korištenje prethodnih modula i iskustava učesnika, kao i problema koji proizlaze iz konteksta. Nastavnici za odrasle trebalo bi da ohrabruju učesnike da budu refleksivni u odnosu na svoj stil komunikacije i da povlače paralele iz sopstvenog života i profesionalne sredine (samokritički pristup je dobrodošao). Važan aspekt jeste upravo pokretanje procesa refleksije i komunikacija instruktora kursa s polaznicima, što bi trebalo služiti kao dobar primjer onoga o čemu se razgovara i što se preporučuje (naročito kada je riječ o nenasilnoj, neautoritarnoj i konstruktivnoj komunikaciji). Preporučuju se kraće vježbe i sesije refleksije o realnim situacijama, igranje uloga, simulacije i zadaci za male grupe. Aktivan interaktivni pristup vježbama trebalo bi primjenjivati što je više moguće da bi se osigurali efektivno učenje, primjena stečenih vještina u kontekstu života i rada, kao i dugotrajni rezultati.

U većini slučajeva trebalo bi da se koriste brojni primjeri, naročito iz života i profesionalnog iskustva učesnika.

Polaznici bi trebalo da promišljaju o iskustvima iz rada s različitim grupama. Mogu se razmatrati situacije iz prošlosti, kao i aktuelne situacije u obrazovnoj grupi, a mogu se analizirati i trenutni procesi. Nastavnici za odrasle mogu se mnogo oslanjati na događaje i primjere iz svog iskustva. Zato postoji velik izbor metoda – kratke vježbe, zadaci za male grupe, grafički prikazi, male sociometrijske sekvence, fotografije i kratki filmovi.

Metode iz repertoara upravljanjem grupnom dinamikom također su prikladne: psihodrama, igranje uloga, kontrolisani dijalog, igre kao što su *NASA*, *Službeni auto*, *Gradnja kule* itd., ali i vježbe u kojima se tipične grupne situacije stvaraju, praktikuju ili osmišljavaju da bi se podigao nivo svijesti o njima.

Predviđeni obim

- 32 sata nastave (=4 dana);
- 32 sata samostalnog učenja.

Modul 4: Metode obrazovanja odraslih

Kompetencija:

Polaznici koji su završili Curriculum globALE upoznati su s repertoarom metoda obrazovanja odraslih i mogu ih primijeniti da bi postigli optimalan uspjeh učenja u konkretnoj ciljnoj grupi.

Polaznici koji su završili Curriculum globALE

- upoznati su sa širokim spektrom metoda obrazovanja odraslih i u stanju su da navedu njihove prednosti i mane, ograničenja i mogućnosti
- u stanju su da odaberu odgovarajuće metode primjerene situaciji za sve faze kursa
- samostalno primjenjuju osnovni skup metoda i promišljaju o njemu
- mogu da koriste te metode da bi postigli održivi uspjeh učenja pojedinačnih ciljnih grupa.

Povezanost s drugim modulima

Ovaj modul je idealan za vježbanje znanja i kompetencija naučenih u drugim modulima. Svaka tema može se koristiti kao materijal za primjenu, ilustrovanje, predstavljanje ili analizu upotrebe pojedinačnih metoda.

Teme iz svih drugih modula mogu se analizirati s tačke gledišta prikladnosti neke metode, u kombinaciji s drugim kriterijima (ciljna grupa, vrijeme, resursi itd.). Naprimjer, grupe mogu birati najbolje metode za objašnjenje različitih tipova učenja odraslih (modul 2) ili porediti koristi od obrazovanja odraslih (modul 1) ili istraživati načine za prevazilaženje komunikacijskih problema u grupi (modul 3). Drugi moduli mogu da se bave pitanjem koje su metode najbolje za obradu pojedinačnih tema, ili s različitim vrstama učesnika, a u ovom modulu ove ideje mogu se i primijeniti.

Teme

Integracija metoda u nastavi

- Koje su to metode?
- Koji su kriteriji za biranje adekvatnih metoda?

Pregled metoda

- Pregled: tipologija metoda
- Važnost i prednosti interaktivnih metoda
- Adekvatnost metoda u odnosu na rod, starost, kulturu i druge karakteristike ciljne grupe
- Metode za uvod i otvaranje:
 - o Razbijanje početne napetosti
 - o Igre za upoznavanje
 - o Provjera očekivanja.
- Metode za pružanje informacija, prenošenje znanja i obradu sadržaja
 - o Predavanja
 - o Prezentacije
 - govorne tehnike
 - interaktivna nastava
 - demonstracija
 - PowerPoint
 - flipčart i slični alati.
 - o Grupne metode
 - projekt, grupni zadaci
 - kružoci za učenje, metoda četiri ugla i slične metode
 - kombinovane metode i varijacije: metoda 5 x 5, sendvič-metoda
 - zajedničko učenje uz računar.
 - o Samostalno učenje
 - individualni rad
 - dnevnik učenja
 - tehnike čitanja
 - učenje zasnovano na korišćenju računara
 - opservacione posjete
 - metode za podršku samoorganizovanom učenju i usvajanje vještina za samostalno učenje
 - o Socijalno i iskustveno učenje
 - diskusije
 - igranje uloga, simulacije
 - psihodrama
 - radionice, *world cafe* metoda, *open space*
 - čas na terenu: učenje iz lokalnog konteksta

- rad na projektima
- rješavanje problema
- biografsko učenje
- metode participacije
- o Kreativne metode
 - brainstorming*
 - vizualizacije
 - skulpture
 - ples
 - pozorište
 - kreativno pisanje.
- Tehnike moderacije
 - o Uloga moderatora u odnosu na trenera, nastavnika ili prenosioca znanja
 - o Pravila moderacije
 - o Tehnike ispitivanja
 - o Metode moderacije.
- Zagrijavanje i metode za povećanje koncentracije
- Metode za završavanje nastave
 - o Završetak sesije i metode rezimiranja urađenog
 - o Osiguranje postizanja trajnih rezultata
 - o Povratna informacija u vezi s naučenim.
- Metode i tehnike za samoorganizovano učenje
- Sljedeći faktori su od ključne važnosti za nastavnike za odrasle da bi stekli relevantne kompetencije:
 - konkretna primjena metoda u polaznikovom kontekstu aktivnosti
 - shvatanje da ne postoji savršena metoda, već da izbor uvijek predstavlja rezultat balansiranja između grupe, okvirmih uslova, ciljeva učenja i instruktora kursa/trenera
 - vježbanje ciljanog smjenjivanja više metoda prema potrebama grupne dinamike.

Dalje, u odnosu na ciljnu grupu nastavnika za odrasle i konkretno područje primjene, metode bi trebalo da se razvijaju na ciljan način prema potrebama i specifičnostima tog područja (npr. razvoj zajednice ili porodično obrazovanje).

Preporučena literatura (izbor)

- Pretty, Jules N.; Guijt, Irene; Scoones, Ian; Thompson, John: A Trainer's Guide for Participatory Learning and Action, London 1995.
- Society for Participatory Research in Asia (PRIA): A Manual for Participatory Training Methodology in Development, New Delhi 2011.
- Training Essentials, T-kit, Council of Europe publishing, Strasbourg Cedex, 2002.

Napomene za primjenu

Budući da se metode ne mogu samo teorijski naučiti, već njihovi efekti treba da se prikažu u nastavnoj praksi, ovaj modul je fokusiran na razmjenu, isprobavanje i refleksiju. Sadržaj za ovaj modul određen je kao uvod u pojedinačne teme, kao što su npr. moderacija i evaluacija. Modul bi trebalo da sadrži brojne vježbe koje će pratiti refleksija i

diskusija. Fokus bi trebalo da bude na preduslovima i kriterijima izbora za primjenu pojedinačnih metoda, kao i na mogućnostima i ograničenjima pojedinačnih metoda i zahtjevima koji se njihovom primjenom stavljaju pred nastavnike za odrasle. Onog trenutka kada polaznici postignu sigurnost u primjeni različitih metoda mogu zajedničkim snagama razraditi velik broj metoda isprobanih u raznim kulturološkim kontekstima.

U ovom modulu fokus je stavljen na metode koje se koriste tokom implementacije – na kursovima/u nastavi i u obrazovanju odraslih. Metode za planiranje, organizaciju, evaluacija kurseva/nastave detaljno su obrađene u drugom modulu (planiranje, organizacija i ocjenjivanje).

Praktična primjena i refleksija

Ovaj modul o metodama je dobra prilika za učesnike da usavrše svoje vještine i unaprijede ih kroz proces praktičnog učenja. Njihovo nastavničko iskustvo moglo bi se iskoristiti za ovaj zadatak, kombinovanjem refleksije i razmatranjem načina unapređivanja. Igranje uloga je vrlo dobra metoda kao okvir za isprobavanje drugih metoda – gdje jedan dio grupe može igrati „uobičajenu“ ciljnu grupu – polaznike kursa, a jedan ili više učesnika mogu koristiti i vježbati ovu metodu, i dijeliti s grupom iskustva i mišljenja o cijelom procesu. Također je moguće koristiti istu temu i predstaviti 2–3 metodička pristupa, a i zatim ih uporediti i raspravljati o prednostima i poteškoćama pojedinih metoda i najboljim kriterijima za njihovo korištenje.

Predviđeni obim

- 25 sati nastave (= 3 dana)
- Polaznici samostalno pripremaju, izvode i promišljaju bar 3 sesije (100 sati)
- Opservacijska posjeta i povratna informacija od kolega, ako je to potrebno.

Modul 5: Planiranje, organizacija i evaluacija u obrazovanju odraslih

Kompetencije

Polaznici koji su završili Curriculum globALE svjesni su kako su faze planiranja (uključujući razvoj kurikulum), organizacije, implementacije i ocjenjivanja međusobno povezane u andragoškom ciklusu. Oni posjeduju poznavanje različitih metoda za faze planiranja, organizacije i ocjenjivanja, i u stanju su da to znanje primijene u različitim situacijama na odgovarajući način i kritički se osvrnu na taj proces¹³. Imajući u vidu svoju profesionalnu aktivnost, nastavnici za odrasle koriste iskustvo koje su stekli da sistematski unaprijede svoje programe.

Polaznici koji su završili Curriculum globALE

- Upoznati su sa fazama andragoškog ciklusa i jasno im je u kakvom su međusobnom odnosu te faze
- Poznaju različite metode i alate za:
 - o analizu potreba obrazovanja i obuke
 - o formulaciju ciljeva učenja za obrazovne programe usmjerene na kompetencije
 - o kreiranje didaktičko-metodičkog pristupa za procese učenja/nastave
 - o planiranje nastave koja uzima u obzir relevantne uslove
 - o stalno provjeravanje napretka u učenju, transparentna evaluacija i prilagođavanje koncepta nastave na osnovu toga, ako je potrebno
 - o obezbjeđivanje postizanja trajnih rezultata.
- Svjesni su implikacija različitih metoda i alata i mogu kritički da promišljaju o njihovom izboru i primjeni
- Koriste ono što je naučeno tokom rada na postizanju trajnih rezultata i kroz evaluaciju trajno unapređuju svoj rad
- Poznaju osnove i različite elemente i modele osiguranja kvaliteta.

¹³ Faza konkretne implementacije pokrivena je detaljnije u Modulu 3 (Metode obrazovanja odraslih)

Povezanost s drugim modulima

Svi prethodni moduli mogu poslužiti kao osnova za kreiranje kvalitetnog ciklusa obuke. Budući da su bazirani na principima, fazama i tipovima učenja odraslih (moduli 1 i 2), važno je imati na umu teorijske principe kada se razvijaju pojedinačne faze, naročito faze 1 i 2 (analiza potreba i planiranje). Za faze 3 i 4 (organizaciju i implementaciju) trebalo bi se detaljno pozabaviti kompetencijama iz modula 3 i 4 (komunikacija, grupna dinamika i metode).

Problem osiguranja kvaliteta blisko je povezan s radnim kontekstom nastavnika za odrasle, lokalnim i nacionalnim kontekstom, zajednicom, organizatorima obrazovanja i partnerskom organizacijom.

Teme

Faze andragošskog ciklusa

- Pristup projektu i projektni ciklus, u kontekstu obrazovanja odraslih
- Pet faza: analiza potreba, planiranje, organizacija, implementacija, evaluacija
- Veze između i efekti pojedinačnih faza.

Analiza potreba

- Analiza potreba za obrazovanjem/obukama/vještinama
- Analiza potreba pojedinca
- Analiza potreba organizacije
- Analiza potreba zajednice.

Planiranje

- Principi analize obrazovnih potreba, pregled najvažnijih alata za analizu
- Razvoj kurikulumuma
 - o Principi razvoja kurikulumuma usmjerenog na kompetencije (diferencijacija između koncepata zasnovanih na rezultatu i onih zasnovanih na znanju)
 - o Profili aktivnosti kao osnova za razvoj kurikulumuma.
- Definisane ciljeva učenja (taksonomija ciljeva učenja, SMART i SPICE sistemi itd.)
- Analiza ciljne grupe – Ko učestvuje u mojim kursevima i zašto? (osobine, očekivanja, stavovi ciljne grupe)
- Planiranje sekvenci učenja u skladu s principima rodne osjetljivosti.

Organizacija

- Razmatranje okvirnih uslova
 - o Specifičnosti konkretne ciljne grupe
 - o Očekivanja klijenta
 - o Dostupni resursi (vrijeme, lokacija, materijali).
- Kreiranje check-liste za kurs/trening
- Detaljno planiranje (didaktika, metode, vrijeme)
- Korištenje resursa (planiranje materijala i korištenje opreme)
- Planiranje mogućih/alternativnih scenarija u slučaju nepredviđenih situacija

- Lična priprema trenera (kognitivni, mentalni, emotivni, fizički aspekt)
- Priprema obavještenja – opisa obrazovnog programa/treninga za učesnike i/ili klijente
- Follow-up i nastavak.

Evaluacija

- Koncept kvaliteta u stručnom usavršavanju – važnost, pojašnjavanje terminâ
- Elementi osiguranja kvaliteta (kvalitet objekta, programa, osoblja), kriteriji i pokazatelji
- Evaluacija kao osnova za osiguranje kvaliteta – principi, preduslovi i potencijal
- Procjena u kontekstu ocjenjivanja
- Tipovi ocjenjivanja
 - o Predformativno, formativno (kontinuirano) i sumativno (ex post)
 - o Kvantitativno i kvalitativno
 - o Eksterno, interno, samoocjenjivanje
 - o Ocjenjivanje treninga.
- Faze ocjenjivanja
- Metode, tehnike i alati za ocjenjivanje
 - o Test, upitnik, skale, evidencija
 - o Dnevnici učenja
 - o Liste kompetencija i portfolio.
- Izvještaji
- Upotreba rezultata ocjenjivanja za upravljanje procesom obrazovanja
- Follow-up i umrežavanje.

Osiguranje kvaliteta

- Kvalitet u smislu ulazne, prolazne i izlazne informacije (input, throughput, output)
- Nivoi kvaliteta: sistem, organizacija, kurs itd.
- Standardi/pokazatelji
- Postojeći sistemi osiguranja kvaliteta.

Predložena literatura (izbor)

- Archer, David; Cottingham, Sara: Reflect Mother Manual, London, o.J. <http://www.reflectaction.org/sites/default/files/u5/Reflect%20Mother%20Manual%20-%202012.pdf>
- Bramley, Peter: Evaluating Training, London 2003.
- Caffarella, Rosemary S.: Planning programs for adult learners. A practical guide for educators, trainers, and staff developers. 1. ed. San Francisco 1994.

Napomene za primjenu

Ovaj modul se fokusira na sticanje neophodnih alata za trenere/instruktoare kurseva. Važna uloga se, dakle, sastoji u tome da se pruže odgovarajući alati za analizu potreba, planiranje, organizaciju i procjenu treninga – instrumenata koji ispunjavaju zahtjeve didaktike prilagođene odraslim osobama. Iskustva učesnika i njihova sopstvena praksa trebalo bi da se koriste kao dio ovog procesa. U obrazovanju odraslih uvijek bi trebalo kritički razmatrati implikacije odabira i primjene pojedinačnih alata imajući u vidu teorijske principe koji se razrađuju u drugim modulima. Ovaj modul poziva na kombinovanje metoda koje se sastoje od tematskih ulaznih informacija, profesionalne razmjene i grupnih diskusija. Na kraju modula učesnici će posjedovati osnovno iskustvo u vezi s primjenom odabranih metoda u praksi, što će osigurati održive efekte učenja. Također, trebalo bi da steknu osnovne kompetencije za planiranje, organizaciju i ocjenjivanje sopstvenih procesa učenja u budućnosti.

Praktična primjena i refleksija

Različite metode mogu se koristiti kao podrška polaznicima u pronalaženju najboljeg načina za kreiranje ciklusa od 5 faza. Naprimjer, polaznici se mogu podijeliti u grupe, dobiti temu i zadatak da razviju cio ciklus, s opisom pojedinačnih koraka, tj. scenarija. Mogli bi da pripreme „scenarije“ i imaju neku vrstu „prave“ pripreme za održavanje treninga. Zajedno, grupa može razmišljati o različitim prijedlozima, analizirati pojedinačna rješenja, prijedloge i ideje i preraditi plan pripreme prije same implementacije. Neki dijelovi procesa implementacije mogu se također simulirati putem grupne diskusije, tako da se ocjena zasniva na nekoj vrsti stvarnih rezultata. Problemi s kvalitetom trebalo bi da se odnose na kontekst njihove stvarne obrazovne prakse.

Predviđeni obim

- 32 sata nastave (= 4 dana)
 - 45 sati samostalnog učenja
 - Povratna informacija od kolega kao dopuna programu
 - Dnevnik učenja ili nešto slično, kao način bilježenja rezultata učenja
-